

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Romaninaisvankien kokemuksia Muutoksen vuoro- projektista

Salo, Maiju

2017 Laurea

LAUREA Laurea-ammattikorkeakoulu
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Romaninainsvankien kokemuksia Muutoksen vuoro- projektista

Maiju Salo
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2017

Salo, Maiju

Romaninainvankien kokemuksia Muutoksen vuoro- projektista

Vuosi 2017 Sivumäärä 60

Muutoksen vuoro on Romano Mission hallinnoima ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama projekti vuosille 2015-2016, jonka tarkoituksena on luoda romaninainsvangeille vankeudesta vapautteen ulottuva tukipolku, joka sisältää yksilö- ja ryhmämuotoista tukityötä. Projektissa työskentelevät romanitaustaiset palveluohjaajat kulkevat romaninaisten rinnalla vankilasta vapautteen, tukevat romaninaisten elämänhallintaa ja vahvistavat heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa. Tavoitteena on myös hälventää romaneihin liittyviä ennakkoluuloja ja lisätä rikosseuraamusalan henkilöstön tietämystä romanikulttuurista, jotta yhdenvertaisuus ja tasa-arvo romaninainsvankien kohdalla toteutuisi. Opinnäytetyössä tutkitaan projektiin osallistuneiden romaninainsvankien kokemuksia projektista. Työn teoreettinen viitekehys muodostuu desistanssista ja hallitusta vapautumisesta yhteiskuntaan integroitumisessa sekä palveluohjauksen ja vertaistuen näkökulmasta.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Opinnäytetyötä varten haastateltiin viittä projektin piirissä ollutta romaninaista. Tulokset osoittavat, että romanitaustaisen palveluohjaajan tarjoama tukityö on romaninainsvangeille erittäin merkittävää. Romaninainsvangit tarvitsevat erityistä keskustelutukea heidän kulttuurinsa tuntevalta ihmiseltä tullakseen ymmärretyiksi ja hyväksytyiksi. Vankilasta vapautuessa he tarvitsevat tukea yhteiskunnan palveluiden piiriin ohjaamisessa ja kiinnittymisessä. Projektin kautta kaikilla haastateltavilla halu irrottautua rikollisesta elämäntyylistä oli vahvistunut ja he näkivät aiempaa enemmän rikoksetonta elämää tukevia tekijöitä ja mahdollisuuksia elämässään. Tulosten perusteella romaninainsvankityön jatkuminen vankiloissa romanitaustaisten palveluohjaajien tekemänä olisi tärkeää, niin romaninaisten rikollisuudesta irrottautumisen, kuin romaninaisten elämänhallinnan ja yhteiskunnan palveluiden piiriin integroitumisen kannalta.

Salo, Maiju

Female Romani prisoners' experiences regarding the Muutoksen Vuoro project

Year	2017	Pages	60
------	------	-------	----

Muutoksen vuoro is a project governed by the Romano Missio and funded by the Raha-automaattiyhdistys during years 2015-2016. The purpose of the project is to create support pathways, containing both individual and group support efforts, for female Romani prisoners who are being released from prison back into society. Counsellors employed by the project have a Romani background and they follow the prisoners from imprisonment to freedom, aid them with improving their life skills and boost their involvement with the society. Project also aims to diminish prejudices against the Romani people and increase the knowledge of prison workers regarding the Romani culture in order for the equality and equal treatment of incarcerated Romani women to be realised. This research explores the experiences of the Roma women partaking in the project. The theoretical framework of the study is developed from desistance and prepared releasing in integration with the society and the perspective of peer support and case management.

The research was conducted as a qualitative study and the materials were collected using semi-structured theme based interviews. Five female prisoners, who were taking part in the Muutoksen Vuoro project, were interviewed as part of this research. The results show that the support efforts provided by the counsellors is deemed important by the female Romani prisoners. The female Romani prisoners require special conversation based counselling support from individuals who are familiar with their own culture in order to feel understood and accepted. When being released from prison they require the counselling support in order to re-engage and re-connect with the society and its services. Through the project all interviewees noted increase motivation to detach themselves from criminality and they were able to see opportunities and other factors in their lives not associated with the criminal lifestyle. Based on the results of the research it is important to continue offer support provided by the Romani counsellors to the female Romani prisoners, not only in order to enhance their desistance from crime but in order to enable their better integration and re-engagement with the society.

Keywords: Romani, Female Prisoners, Case Management, Desistance, Peer support

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Muutoksen vuoro- projekti	8
3	Yhteiskunnalliset lähtökohdat	9
3.1	Romanit Suomessa	9
3.1.1	Romanikulttuuri	10
3.1.2	Romaninainen vankilassa.....	12
3.2	Rikosseuraamuslaitos	14
3.2.1	Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteet	15
3.2.2	Rikosseuraamuslaitoksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma... ..	16
4	Teoreettinen viitekehys.....	17
4.1	Desistanssi ja hallittu vapautuminen yhteiskuntaan integroitumisessa	17
4.2	Palveluohjauksen ja vertaistuen näkökulmia	21
5	Tutkimusasetelma	23
5.1	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	23
5.2	Opinnäytetyön toteutus.....	24
5.3	Tutkimusmenetelmä.....	24
5.4	Aineiston keruu ja kohderyhmä.....	24
5.5	Aineiston analyysi	25
5.6	Eettisyys ja luotettavuus.....	26
6	Tulokset.....	27
6.1	Kokemukset projektista	28
6.1.1	Yksilökeskustelut henkisen jaksamisen tukena	28
6.1.2	Vertaistukea Voiva- ryhmästä.....	30
6.1.3	Myönteinen vuorovaikutussuhde palveluohjaajan kanssa	31
6.1.4	Palveluohjaajan romanitaustan merkityksellisyys.....	32
6.2	Projektin vaikutus elämäntilanteeseen, ajatteluun ja tulevaisuuden näkyisiin	33
6.2.1	Selkeytynyt elämäntilanne	34
6.2.2	Rikollisuudesta irrottautuminen	35
6.2.3	Toiveikkaampi tulevaisuus.....	36
6.3	Projektilta saadun tuen merkitys vapautumisvaiheessa.....	37
6.3.1	Vapautuminen verrattuna edellisiin vapautumisiin.....	41
6.4	Kehittämisehdotuksia romaninainavankityöhön	41
7	Johtopäätökset	43
7.1	Romaninainavankien kokemukset projektista.....	43
7.2	Elämäntilanne, ajattelu ja tulevaisuuden näkymät	45
7.3	Vapautumisvaiheen tuki	46
7.4	Romaninainavankityön kehittäminen.....	47

8	Pohdinta	48
8.1	Opinnäytetyöprosessi	48
8.2	Ammatillinen kehittyminen	50
8.3	Luotettavuus ja eettisyys	51
8.4	Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittämissuhteet	52
	Lähteet	54
	Liitteet.....	57

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aiheeksi valitsin Muutoksen vuoro- projektin, joka on Romano Mission koordinoima ja Raha-automaattiyhdistyksen rajoittama projekti, jonka tavoitteena on luoda vankilasta vapautteen ulottuva tukipolku romaninaisvangeille. Muutoksen vuoro- projekti (2015 - 2016) on jatkoa Naisten vuoro- projektille (2010 - 2014), jossa kehitettiin romaninaisvankien vankilassa tapahtuvaa kuntoutusta ja siihen kohdennettuja toimintamalleja.

Opinnäytetyön aiheen valinta kumpusi oman työni kautta ja kiinnostuksesta romanikulttuuria kohtaan. Olen työskennellyt Vanajan vankilassa vuodesta 2007 vartijan ja ohjaajan viroissa. Työssäni olen päässyt seuraamaan romaninaisvankien elämää. Olen ollut myös jäsenenä Muutoksen vuoro- projektin ohjausryhmässä. Tarve tutkimukselle, joka kartoittaisi romaninaisvankien kokemuksia Muutoksen vuoro- projektista, nousi esille ohjausryhmän kokouksessa keuhällä 2015.

Naisvangit ovat Suomessa marginaaliryhmä ja romaninaisvangit näin ollen vähemmistönä vähemmistössä. Romaninaisvankien kanssa työskennellessä on tärkeää huomioida heidän kulttuurinen taustansa ja nais erityisyys. Naisten vuoro- projekti osoitti, kuinka tärkeää palveluohjaajien tekemä työ romaninaisvankien parissa vankiloissa on. Vankilat tarjoavat erilaisia kuntoutusmuotoja vangeille, mutta romaninaisvankien saama hyöty niistä on huomattu heikoksi. Sen vuoksi romaninaisvangit tarvitsevat oman palvelumallinsa, jotta heidän kuntoutumisensa ja yhteiskuntaan integroitumisensa onnistuisi. Romaninaisvangit tarvitsevat elämänhallinnan vahvistamista ja luottamusta yhteiskunnan tarjoamia palveluita kohtaan.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus ja se perustuu Muutoksen vuoro- projektin piirissä olevien ja olleiden romaninaisvankien haastatteluihin. Haastatteluaineisto on koottu haastatteleamalla viittä projektiin osallistunutta romaninaisvankia. Opinnäytetyöni tarkoitus on tuottaa tietoa romaninaisvankien itsensä kertomina ja kokemina siitä, minkälaista tukea he tarvitsevat vankilasta vapautuessa, minkälaista tukea he ovat projektin kautta saaneet, kuinka he ovat projektin kokeneet ja minkälaisia vaikutuksia sillä on ollut heidän elämäntilanteeseensa, ajatteluun ja tulevaisuudennäkymiin. Romaninaisvangit tuovat myös esille romaninaisvankityöhön liittyviä kehitysehdotuksia. Opinnäytetyölläni haluan myös lisätä rikosseuraamusalan henkilöstön tietoisuutta romanikulttuurista ja romaninaisvankien erityistarpeista väärinkäsitysten vähentämiseksi ja yhteistyön kehittämiseksi.

Romaninaisvankeja koskevia tutkimuksia on tehty vähän. Opinnäytetyöni keskeisistä lähteistä kaksi ovat romaninaisvankeja koskevia tutkimuksia, jotka liittyvät osaltaan myös tämän tutkimuksen aiheena olevaan Muutoksen vuoro- projektiin. Tuula Nyman teki opinnäytetyönsä Naiset murroksessa: Romaninaiset Vanajan vankilassa vuonna 2012. Tutkimus käsittelee roma-

nikulttuurin murrosta ja sen vaikutusta romaninaisten rikollisuuteen. Inka Jeskasan tutkimus Romaninaisena vankilassa (2014) oli selvitys Muutoksen vuoro- projektia edeltäneestä Naisten vuoro- projektista. Osaltaan kyseisessä tutkimuksessa aineisto on koottu samoin kuin Nyman tutkimuksessa ja tässä tutkimuksessa, eli Vanajan vankilassa olevien romaninaisten haastatetuista. Jeskasan tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda esille romaninaisten kokemuksia vankilasta, heidän kohtaamistaan ongelmista ja selventää heidän palveluntarpeitaan vapaudessa ja vankilassa.

2 Muutoksen vuoro- projekti

Muutoksen vuoro- projekti on Romano Mission hallinnoima ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama projekti vuosille 2015 - 2016, jonka tavoitteensa on luoda rikostaustaisille romaninaisille vankilasta vapautteen ulottuva tukipolku. Projektissa kuljetaan romaninaisvangin rinnalla vankilasta joko koevapauteen tai suoraan vapauteen. Muutoksen vuoro- projekti on jatkoa vuosina 2010 - 2014 toteutetulle Naisten vuoro- projektille, joka oli niin ikään Romano Mission ja RAY:n romaninaisvangeille kohdennettu kuntoutus- ja kehittämisprojekti. Naisten vuorossa luotiin kuntouttava toimintamalli vankiloihin ja se sisälsi niin yksilö- kuin ryhmätoimintaakin romanitaustaisen palveluohjaajan vetämänä. (Romano Missio 2016a.)

Romaninaisvangeille kohdennetun kuntoutustyön tarve nousi esille vuonna 2009 Vanajan vankilan johtaja Kaisa Tammi-Moilasen ottaessa yhteyttä Romano Mission työntekijään ja ilmaiseen huolensa romaninaisvankien lukumäärästä ja rikolliskierteestä. Tammi-Moilanen esitti että vankilaan tarvitaan romanitaustainen työntekijä tekemään kuntoutustyötä romaninaisvankien parissa. Näin ollen romaninaisvangit hyötyisivät paremmin vankilan kuntouttavasta toiminnasta, kun työntekijänä olisi heidän kulttuurinsa tunteva ihminen. Romano Missio otti haasteen vastaan ja siitä käynnistyi Naisten vuoro-projekti, joka sai jatkoa Muutoksen vuoro-projektista. (Romano Missio 2016b.)

Muutoksen vuoro- projektissa romaninaisten osallisuutta yhteiskuntaan vahvistetaan ja heitä ohjataan tuetusti yhteiskunnan ja muiden toimijoiden palveluiden piiriin. Tavoitteena on vahvistaa kokonaisvaltaisesti romaninaisten elämänhallintaa. Projektissa työskentelee projektikoordinaattori ja neljä palveluohjaajaa. (Romano Missio 2016a.) Hankkeessa myös edelleen kehitetään, arvioidaan ja juurrutetaan vankilatyötä ja lisätään vankilahenkilökunnan tietämystä ja tuntemusta romanikulttuurista. Vankiloiden monikulttuurista työtettä vahvistetaan ja lisätään vankien välistä tasa-arvoa. Naisten vuoro- projektista tehtiin selvitys Romaninaisena vankilassa (Jeskanen 2014) sekä romaninaisista opinnäyteyö Naiset murroksessa (Nyman 2012), joissa romaninaisvankeja kuultiin tuen tarpeesta ja sen käytännössä toteutumisesta. Näiden pohjalta romaninaisvangit ovat olleet ohjeistamassa jo suunnitteluvaiheesta alkaen Muutoksen vuoro- projektia. (Blomerus 2015.)

Projektin fyysinen hallinnollinen toimipiste on Romano Mission keskustoimistolla Helsingissä. Projektikoordinaattori työskentelee myös Vanajan ja Hämeenlinnan vankiloissa. Palveluohjaajat työskentelevät Hämeenlinnan, Vanajan, Turun, Oulun, Pelson ja Kestilän vankiloissa. Projektilla on moniammatillinen ohjausryhmä, jossa ovat mukana jäsenet Kramona ry:stä, Kriminaalihuollon tukisäätiöstä, Kirkkohallituksesta, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueelta, Naisten Linjasta, Opetushallituksesta, Romaniasiain neuvottelukunnasta, Romano Missiosta, Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta ja Vanajan vankilasta. (Blomerus 2015.)

Projektin fyysinen hallinnollinen toimipiste on Romano Mission keskustoimistolla Helsingissä. Projektikoordinaattori työskentelee myös Vanajan ja Hämeenlinnan vankiloissa. Palveluohjaajat työskentelevät Hämeenlinnan, Vanajan, Turun, Oulun, Pelson ja Kestilän vankiloissa. Projektilla on moniammatillinen ohjausryhmä, jossa ovat mukana jäsenet Kramona ry:stä, Kriminaalihuollon tukisäätiöstä, Kirkkohallituksesta, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueelta, Naisten Linjasta, Opetushallituksesta, Romaniasiain neuvottelukunnasta, Romano Missiosta, Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta ja Vanajan vankilasta. (Blomerus 2015.)

3 Yhteiskunnalliset lähtökohdat

Opinnäytetyön yhteiskunnalliset lähtökohdat muodostuvat Suomen romaneista, romanikulttuurista, romaninaisista vankilassa, Rikosseuraamuslaitoksesta, vankeuden täytöntöönpanosta ja tavoitteista sekä Rikosseuraamuslaitoksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmasta. Yhteiskunnalliset lähtökohdat esittelen seuraavissa alaluvuissa tarkemmin.

3.1 Romanit Suomessa

Suomessa romaneita arvioidaan olevan noin 10 000 - 12 000. Romanit ovat eläneet suomalaisessa yhteiskunnassa liki 500 vuotta. Pitkästä historiasta huolimatta vasta viime vuosisadalla heidän elinolojensa kohentamiseen alettiin kiinnittää erityistä huomiota. Yhteiskuntamme elinkeinoelämän murroksen myötä viime vuosisadan puolivälissä syntynyt muuttoliike toi myös romanit maalta kaupunkiin. Vuonna 1956 perustettiin sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen mustalaisasian neuvottelukunta, joka nykyisin on nimeltään romaniasiain neuvottelukunta. 1970-luvulla romanit alettiin Suomessa hyväksyä kansallisena vähemmistönä. Lainsäädäntö on tunnustanut peruslaissa romanit kansalliseksi vähemmistöksi ja heillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja kieltään. Syrjintä on kriminalisoitu rikoslaisissa. (Romani ja terveyspalvelut 2012.) Yhteiskuntamme politiikassa toimintamuoto romanien suhteen on romanien omien toiveiden ja odotusten huomioonottaminen romaneihin kohdistattavissa toimenpiteissä (Pirttilahti 2000, 10).

Lainsäädännöstä huolimatta romanit kuitenkin kohtaavat syrjintää ja haasteita nyky-yhteiskunnassakin. Kiertävää elämää viettäneet romanit asettuivat Suomessa aloilleen vasta

1960-luvulla ja tämä usein unohdetaan romaneista puhuttaessa. He eivät ole vielä integroituneet täysin suomalaiseen yhteiskuntaan. (Jaakkola 2000, 97.) 60-70-luvuilla romanit aloittivat säännöllisen koulunkäynnin ja näin ollen historia näyttää vielä tänä päivänäkin suomalaisesta keskitasoa alhaisempaa koulutustasoa. Tämä on yhtenä esteenä työelämään pääsynä, jonka lisäksi romanit kärsivät pääväestön ennakkoluuloista ja syrjinnästä.

Romaneille tehdyssä koulutustarvekatsauksessa ilmeni, että romaniväestön eristyisongelmia ovat peruskoulun keskeyttäminen, matala koulutustaso yleensä, korkea ja pitkäkestoinen työttömyys sekä eläkkeelle siirtyminen (Markkanen 2003, 186). Heikko työllisyystilanne ajaa romanit heikompaan taloudelliseen asemaan ja sosiaalisen syrjäytymiseen yhteiskunnasta. (Jeskanen 2014.) Valitettavan usein alhainen sosiaalinen asema ja vähäinen koulutus periytyvät vanhemmilta lapsille (Markkanen 2003, 186). Romanit ovat tosin olleet aina mukana työelämässä, mutta tämä käsitys ei ole hallitseva, sillä valtaväestö ei ole nähnyt romanien tekemän työn merkitystä esimerkiksi vuosikymmeniä sitten maaseudulla, jossa romanit hoitivat esimerkiksi hevosia ja tekivät kauppaa (Pirttilahti 2000, 17).

3.1.1 Romanikulttuuri

Vähemmistönä elämisestä huolimatta romaneilla on säilynyt yhtenäinen ja voimakas kulttuuriperinne. Romanikulttuurissa yhteisöllisyys on tärkeää ja peruspilareita ovat perhe ja suku. Romanikulttuurin tavat ja perinteet eroavat suomalaisen pääväestön kulttuurista. Heidän kulttuurinsa sisältää useita erityispiirteitä ja tapoja. (Jeskanen 2014.)

Romanikulttuurissa suvulla ja perheellä on tärkeä merkitys. Vanhemmat, lapset, isovanhemmat, tädit, sedät, serkut ja enot kuuluvat perheeseen, eikä sukulaisuus aina tarkoita biologista sukulaisuutta, vaan läheisiä ollaan, jos on yhdessä kasvettu aikuisuuteen. Romanikulttuurissa on paljon kasvattivanhempia. (Nyman 2012, 14.) Yhteenkuuluvuus näkyy auttamisessa ja tukemisessa erityisesti elämän vaikeissa tilanteissa. Perinteisesti romaniperheissä miehen tehtävänä on ollut perheen elättäminen ja naisen tehtävänä perheen ja kodin hoitaminen. Nykyään roolit ovat jonkin verran alkaneet muuttua naisten koulutuksen ja työelämään kiinnittymisen myötä. (Jeskanen 2014, 16 - 17.)

Yksi ensimmäisistä lapsille opetettavista asioista on vanhempien ihmisten teittely (Vuolasranta 2001). Romanikulttuurissa vanhempia kunnioitetaan ja se tulee esiin kanssakäymisessä nuorten ja vanhempien ihmisten välillä. Vanhempien elämäkokemusta kunnioitetaan. Nuoremmat romanit kunnioittavat heitä pukeutumisellaan. Ilman asiankuuluvaa pukeutumista romaninaisen on häpeällistä esiintyä vanhempien romanien edessä. (Jeskanen 2014, 15 - 16.)

Romanikulttuurissa on paljon puhtauteen ja häveliäisyyteen liittyviä tapoja. Tämä juontaa juurensa kulttuurin aikaisempaan kiertävään elämäntapaan, jolloin puhtaudesta oli pakko

huolehtia niin hyvin kuin mahdollista. Puhtaustavat näkyvät päivittäisessä elämässä esimerkiksi pyykipesussa ja siivouksessa ja ovat myös symbolisia. (Romani ja terveystalvelut 2012, 25-26.) Häveliäisyys ilmenee niin, etteivät eri-ikäiset ja eri sukupuolta olevat romanit keskustele keskenään seksuaalisista, henkilökohtaiseen intimitettiin ja avioliittoon liittyvistä asioista (Vuolasranta 2001).

Romaninaiset erottuvat katukuvassa jo kaukaa näyttävän pukunsa ansiosta (Pulma 2012, 380). Romaninaisille heidän kansanpukunsa, pitkä musta samettihame ja kirjailtu röijy, on arkiasu, jota he käyttävät joka päivä. He alkavat pukeutua siihen yleisesti 18-20 vuoden iässä, eikä tämän jälkeen tulisi enää pukeutua muuhun asuun. (Romani ja terveystalvelut 2012, 25.) On kuitenkin yksittäisiä romaninaisia, jotka eivät syystä tai toisesta valitse pukeutua romaniaasuun. He pukeutuvat mustaan pitkään hameeseen, johon jo teini-ikäiset romanitytöt pukeutuvat. (Nyman 2012, 18.)

Romanikieli on indoarjalaisen kieliperheeseen kuuluva kieli, jolla on ollut merkitys romaniyhteisön sisäisenä kielenä (Pulma 2012, 285). Romanikielen merkityksestä alettiin Suomessa puhua avoimesti 1970-luvun alussa. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus perustettiin vuonna 1974, mutta romanikielen lautakunta perustettiin sen yhteyteen vasta vuonna 1997. Ensimmäinen romanikielinen aapinen ilmestyi Suomessa 1982 ja kielioppi 1987. (Pulma 2006, 193-194.) Romanikieltä puhuvien määrä on vähentynyt ja nykyinen sukupolvi puhuu äidinkielenään suomea. Usein romaniyhteisössä kasvaneet ymmärtävät romanikieltä enemmän kuin puhuvat. Romanit kuitenkin kokevat kielen tärkeäksi osaksi identiteettiään. (Jeskanen 2014, 20.)

Romanien elämäntapaa kuuluu usein hengellisyys. He kuuluvat useimmiten luterilaiseen kirkkoon, mutta myös vapaisiin seurakuntiin. Romanikulttuurissa uskosta puhutaan avoimesti ja hengellisiin asioihin suhtaudutaan kunnioituksella. (Jeskanen 2014, 19.) Jumalaa arvostetaan ja kunnioitetaan ja hengellisyys kuuluu elämäntapaan, vaikka ei oltaisiakaan tunnuksellisia uskovaisia (Nyman 2012, 17).

Romanikulttuuriin kuuluu omia oikeus- ja moraalinormeja. Yhteisön sisällä tapahtuvia väärinkäytöksiä käsitellään romaniyhteisön sisällä ja niistä seuraa usein maineen menetys. Romaniyhteisössä on erittäin korostunut kunniakäsite toista romania kohtaan. Kollektiiviset seuraamukset rikkomuksista johtuvat yhteisön normeista, jotka velvoittavat ottamaan vastuun omaisista tekoineen. (Romani ja terveystalvelut 2012, 28 - 29.) Rikollisuutta ja päihteidenkäyttöä ei hyväksytä, mutta romaniyhteisö kuitenkin yrittää mahdollisuuksien mukaan tukea niihin syyllistyneitä (Romanin ja poliisin kohdatessa 2007, 11).

Romanien keskuudessa toimii niin sanottu väistämisvelvollisuus. Rikkeen tehneen suvun, joka on aiheuttanut toiselle vakavaa vahinkoa, on poistuttava toiselle paikkakunnalle ja vältettävä tapaamisia vahingon kärsineen suvun kanssa. Näin ollen väistämisvelvollisuuden vuoksi eri sukujen jäsenet eivät siis voi kohdata toisiaan. Surusta ja tuskasta on helpompi päästä yli ilman jatkuvia kohtaamisia surun aiheuttaneen kanssa ja näin välttää erilaisilta surun aiheuttamilta ikäviltä reaktioilta. (Romani ja terveyspalvelut 2012, 28 - 29.)

3.1.2 Romaninainen vankilassa

Romaninaiset ovat vankilassa vähemmistö vähemmistössä. Suomen vankiloissa tuomiotaan suorittavista vangeista noin vajaa kahdeksan prosenttia on naisia. (Rikosseuraamuslaitos 2015). Suomessa tilastointi etnisen tausta perusteella on kiellettyä ja näin ollen romaninaisvankien määrä perustuu arvioon (Suomen romanipoliittinen ohjelma 2009, 18). Jeskanen (2014) tutkimuksen aineiston pohjalta romaninaisvankien määräksi noin 30-40 vankia, eli noin 14% kaikista naisvangeista.

Monilla romaninaisvangeilla rikollisuuskierre on alkanut jo nuorena ja yli puolet heistä onkin saanut ensimmäisen tuomionsa alle 25-vuotiaana. Romaninaisvankien tuomiot ovat useimmiten lyhyitä ja niitä on yhteensä useita. Suomalainen naisvanki on yleisimmin syyllistynyt joko henkirikokseen tai pahoinpitelyyn, mutta romaninaisvangit eroavat tästä. He ovat useimmiten syyllistyneet omaisuusrikoksiin. (Jeskanen 2014, 45 -46.) Tilanne ei ole muuttunut vuosien kuluessa juurikaan, sillä jo Pösö (1983) tutkimuksessaan naisvangeista selvitti, että romaninaisten rikollisuus erottuu muiden naisvankien rikollisuudesta ja väkivaltarikokset olivat tuolloinkin harvinainen syy romaninaisten vankilassaoloon. Granfeltin (2007) tutkimuksessa ilmenee, että lyhyitä tuomioita suorittavat vangit jäävät usein vankilan kuntoutustoimintojen ulkopuolelle. Romaninaisten kohdalla ongelma on siis ilmeinen. Erityisen tärkeää lyhytaikaisten romaninaisvankien kohdalla on yksilötukityö, joka voidaan muokata vastaamaan kunkin naisen tarpeita (Toimintamalli romaninaisille vankilassa 2014, 18).

Romaninaisvangeilla ongelmat ovat moninaisia. Romanikulttuuri on murroksessa ja oman yhteisön sisäiset tukiverkostot ovat monien naisten kohdalla kokonaan poistuneet. Tämän päivän romaninaisvangeista osalla on hyvin heikko yhteys omaisiin tai sitä ei ole enää lainkaan. Omaisten roolia saattavat toimittaa vankitoverit, vankilan ulkopuolella päihtet ja päih-teidenkäytön yhteydessä muodostuneet ihmissuhteet. (Latso Diives 2015, 43.) Yhteisöllisyyden vähentyminen vaikuttaa vapautuvien romaninaisvankien tilanteeseen. Viranomaiset ovat aikaisemmin luottaneet enemmän romanien kohdalla siihen, että suku huolehtii esimerkiksi vapautuvasta vangista. (Törmä, Tuokkola & Hurtig 2013.) Naisten vuoro- projektin aikana projektityöntekijöille tuli vastaan jopa romaninaisvankeja, jotka vapautuivat suoraan kadulle. Tällaiset romaninaisvangit ovat erittäin riippuvaisia yhteiskunnan tuki- ja apupalveluista. Vaikka romanikulttuurissa yhteisöllisyys on vielä kuitenkin osittain vahvaa, ei sillä voida kor-

vata kaikkia yhteiskunnan tarjoamia palveluita. Sukulaisten luona asuessa ei ole helppo luoda edellytyksiä rikoksettomaan elämään. (Jeskanen 2014, 44.)

Kysyttäessä romaninainisvangeilta itseltään näkemyksiä vankilassaolon syistä, osa yksinkertaisesti totesi tehneensä rikoksen ja osa taas pohti tekijöitä, joka olivat ajaneet heidät tekemään rikoksia. Tällaisia syitä olivat pakkotilanne, heikko taloudellinen tilanne, sattuma, vahinko ja päihteet. Kyseiset syyt ovat tulleet esille jo Pösön (1986) tutkimuksessa. Uusia syitä ovat nyt myös rikollinen elämäntapa ja sille altistavat sosiaaliset suhteet. Ystävapiirillä on vaikutus rikollisen elämäntavan jatkumiseen. (Jeskanen 2014, 48-49.)

Romanikulttuurissa etenkin naisten kohdalla päihteidenkäyttö koetaan hyvin häpeälliseksi ja asia on ollut tabu, josta ei ole voinut keskustella (Romani ja päihdehuollon palvelut 2004, 13). Jeskanen (2014) tutkimukseen osallistuneista romaninainisvangeista 27% kertoi omaavansa päihdeongelman. Ongelmia oli ollut sekä alkoholin että huumausaineiden kanssa. 42% haastateltavista kertoi omaavansa kokemuksia päihdeongelmasta.

Monilla romaninainisvangeilla on heikko koulutustausta ja kokemus työelämästä on olematon. Useat Jeskanen (2014) tutkimukseen osallistuneista romaninainisvangeista olivat jättäneet peruskoulun kesken, prosentuaalinen luku oli jopa 61%. Syitä koulunkäynnin lopettamisen taustalla romaninainisvangeilla ovat huonot kokemukset koulusta, kiinnostuksen puute ja ”omaan elämään lähteminen”. Romaninainisvangit ovat kuitenkin kiinnostuneita suorittamaan peruskoulun loppuun rangaistusaikana. (Jeskanen 2014, 36-37). Yleisesti ottaen koulupudokkuus on yksi syrjäytymistä edistävä tekijä ja peruskoulun kesken jättäneiden tai vailla peruskoulun jälkeistä olevien keskuudessa esiintyy enemmän rikollisuutta (Ristolainen, Varjonen & Vuori 2013, 13-14.) Markkasen (2003) tutkimuksen mukaan romaninainiset ovat romanimiehiä valmiimpia kouluttautumaan ja suhtautuvat koulutukseen ja työelämään myönteisemmin.

Jeskanen (2014) tutkimukseen osallistuneilla romaninainisvangeilla ei ollut juurikaan kokemusta työelämästä ennen vankeusaikaa eikä työpaikkaa ollut tiedossa vapautumisen jälkeen. Ennen vankeustuomiota yleisiä tulonlähteitä olivat olleet työttömyyskorvaus, toimeentulotuki, eläke ja kodinhoidontuki. Osalle romaninainisvangeista myös rikokset olivat olleet toimeentulon osana. Osa romaninainisvangeista myös koki, ettei halunnut hakea toimeentulotukea, vaan tuloja oli hankittu rikosten avulla. (Jeskanen 2014, 37.) Kun työttömyys jatkuu pitkään, voi sillä olla vaikutuksia ihmisen arvomaailmaan ja etenkin nuorten kohdalla työttömyys voi pysyvästi vaikeuttaa työelämään ja yhteiskuntaan kiinnittymistä (Alila, Gröhn, Keso & Volk 2011.)

Monella romaninainisvangilla on lapsia ja lähes kaikilla heistä on ollut yhteyksiä lastensuojeluun. Monen romaninainisvangin lapset ovat sijoitettuna tai muualla hoidossa. Yksi suuri tulevaisuuden haave romaninainisvangilla on lapsien saaminen takaisin itselle vapautumisen jälkeen. Mo-

nilla romaninaisvangeilla on myös omakohtaista kokemusta lastekodeista ja heidän suhtautumisensa lastensuojeluun voi olla negatiivista, sillä se saatetaan kokea uhkaavana sen sijaan, että nähtäisiin sen auttava puoli. (Jeskanen 2014, 39-40.)

Pääasiassa romaninaiset eivät juurikaan pääse hyötymään yhteiskunnan tarjoamista palveluista. (Latso Diives 2015, 43.) Romaninaisvangit tarvitsisivat vankilasta vapautteen ulottuvaa tukea ja ohjausta koulutuksen ja yhteiskunnan palveluiden piiriin. Suhteellisen uusi ilmiö on, että romaninaisvangit kaipaisivat vapauduttuaan tukihenkilöä, rinnalla kulkijaa, joka olisi tukena siviilielämässä. (Latso Diives 2015, 43.) Naisten vuoro- projektin aikana nousi vahvasti esiin romaninaisten vertaistuen merkitys. Vankilassa romaninaisten keskinäinen vuorovaikutus on vilkasta ja he hakeutuvat paljon toistensa seuraan. Romaninaisille on myös tärkeää pitää vankeusaikana tiivistä yhteyttä siviilielämään. He ovat huolissaan vankilan ulkopuolella olevista läheisistään ja erityisesti lapsistaan. Vankilassa tapahtuvat läheisten tapaamiset ovat romaninaisvangeille erittäin tärkeitä. (Jeskanen 2014, 49-52.)

Yleisesti ottaen naisvangeilla on miesvankeja hankalampaa vankilassa. Johtuen sukupuolirooleista ja asenteista, jotka yhteiskunnassamme vallitsevat, ovat naisvangit rikkoneet miesvankeja enemmän erilaisia kirjoitettuja ja kirjoittamattomia käyttäytymissääntöjä. Koska naisvangit ovat vähemmistönä kokeneet vähemmän vankeutta, ovat he tottumattomampia laitostelämään. Miesvankeja useammin naisvangit huolehtivat siivilissä olevista läheisistään henkisesti ja käytännössä. Vankilat ovat pitkälti miesten maailmoja ja kehittyneet miesten tarpeista, jolloin esimerkiksi jo harrastusmahdollisuudet vankiloissa eivät vastaa naisvankien tarpeisiin. Kaiken tämän seurauksena vankeus on valtaosalle naisvangeista suuri kriisi elämässä, jota leimaa vahvasti häpeän tunne. (Tammi-Moilanen 2002, 187.)

3.2 Rikosseuraamuslaitos

Suomessa vankeusrangaistuksien täytäntöönpanosta vastaa oikeusministeriön alaisuudessa toimiva Rikosseuraamuslaitos. Suomessa on kolme rikosseuraamusaluetta, eli Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. (Myhrberg 2012, 13.) Vankiloita on yhteensä 26, joista 15 on suljettuja vankiloita ja 11 avovankiloita (Rikosseuraamuslaitos 2016a). Vankien sijoittelusta päättää Rikosseuraamuslaitoksen jokaisella rikosseuraamusalueella sijaitsevat arviointikeskukset (Myhrberg 2012, 44). Sijoitettaessa vankeja vankilaan otetaan huomioon seuraavat mm. seuraavat asiat: vangin sukupuoli, kotipaikka, aikaisempi rikollisuus ja rangaistuskertaisuus. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan kuin vankilan järjestys, turvallisuus ja vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. (Myhrberg 2012, 46.)

Rikosseuraamuslaitoksen toiminta on sitoutunut yhteiskunnassamme tärkeinä pidettyihin arvoihin, eli oikeudenmukaisuuteen ja ihmisarvon kunnioittamiseen. Rikosseuraamuslaitokselle arvoihin sitoutuminen merkitsee ihmis- ja perusoikeuksien turvaamista, oikeuden ja kohtuuden noudattamista, lainmukaisuutta kaikessa toiminnassa, tuomittujen kohtelua inhimillisesti, asiallisesti sekä keskenään tasavertaisesti, tuomion täytäntöönpanon toteuttamista niin, että se tukee sekä tuomitun pyrkimystä rikoksettomaan elämään että hänen yksilöllistä kasvua ja kehitystä. (Rikosseuraamuslaitos 2016b.)

Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteina ovat verkostoyhteistyö rikoksettoman elämäntavan tukemiseksi sekä avoimempi ja vaikuttavampi täytäntöönpano (Rikosseuraamuslaitos c2016). Vankeuslaissa määritellään vankeuden täytäntöönpano suunnitelmalliseksi prosessiksi, joka hallitusti etenee alkaen täytäntöönpanokelpoisesta tuomiosta päättyen rangaistuksen tultua kokonaan suoritetuksi. Mahdollinen tutkintavankeus, itse vankeusrangaistus, valvottu koevapaus sekä ehdonalainen vapaus mahdollisen valvonnan kanssa ovat kokonaisuudessaan vankeusprosessi. (Arola-Järvi 2012, 11.)

3.2.1 Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteet

Rikosseuraamuslaitoksen erityinen tavoite on yhteiskunnan turvallisuuden parantaminen rangaistujen uusintarikollisuutta vähentämällä. Uusintarikollisuutta ehkäisevät toimet ovat osa laajempaa sosiaalista järjestelmäämme. Rikosseuraamusjärjestelmällämme saavutetut tulokset pohjautuvat käytössä oleviin keinoihin ja henkilöstön osaamiseen eli kykyyn vaikuttaa uusimisriskiin arkityössään. Rangaistuksen täytäntöönpanoon sisältyy osin vastakkaisia, sisäisiä tavoitteita, arvovalintoja ja perusoletuksia. Suomen vankeinhoidossa arvovalintaa ei kuitenkaan tehdä turvallisuuden ja kuntouttavan toiminnan välillä, vaan näitä eri näkökulmia dyhittäen ja painottaen rangaistuksen täytäntöönpanon eri vaiheissa. (Linderborg, Blomster, Tyni & Muiluvuori 2012, 9.)

Suomessa vankeuden täytäntöönpanon tavoitteet ovat vangin valmiuksien lisääminen rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä rikosten estäminen vankeusaikana. Vangin sijoittumista yhteiskuntaan ja elämänhallintaan katsotaan parhaiten edistävän suunniteltu ja hallitusti etenevä vankeusprosessi. (Myhrberg 2012, 27.) Vankeuslaki määrää jokaiselle vangille laadittavaksi rangaistusajan suunnitelman, joka on yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten. Rangaistusajan suunnitelman laatii Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskus ja suunnitelman täytäntöönpanosta ja päivityksestä vastaa vankila, jossa vanki rangaistustaan suorittaa. Suunnitelma laaditaan yhdessä tuomitun kanssa joko tapaamalla hänet henkilökohtaisesti tai haastattelemalla puhelimitse. Rangaistusajan suunnitelma sisältää henkilökohtaiset tavoitteet vangille, joita kohden hän kulkee vankeusprosessin aikana vankilassa tapahtuvan toiminnan ja kuntoutuksen kautta. (Myhrberg 2012, 50-51.)

Suomalaisessa vankeinhoidossa on jo pitkään pyritty kehittämään vankeutta ammattillisemmin ja monipuolisemmin uusintarikollisuuden vähentämiseksi vaikuttavaksi prosessiksi. Tavoite on, että vankeuden eri toiminnot ja käytännöt edistävät suunnitelmallisesti ja tarkoituksenmukaisesti rikollisesta elämäntavasta irtaantumista. Monipuoliset kuntouttavat toiminnot ovat saaneet kontrolli- ja turvallisuusnäkökohtien rinnalla suuren painoarvon vankeudessa ja rikosseuraamusjärjestelmässä. (Linderborg, Blomster, Tyni & Muiluvuori 2012.)

3.2.2 Rikosseuraamuslaitoksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma

Vankeusrangaistuksen sisältö on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vangin oikeuksia ja olosuhteita vankeuden täytäntöönpano ei saa rajoittaa kuin siltä osin mitä laissa säädetään tai mitä välttämättä seuraa itse rangaistuksesta. Suomen perustuslain yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä että syrjinnän kieltoon. Rikoslaki, tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki tarkentavat syrjinnän kieltoa elämän eri osa-alueilla. (Rikosseuraamuslaito 2015.)

Rikosseuraamuslaitoksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmalla edistetään Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa olevien henkilöiden, kuten asiakkaiden, eli esimerkiksi romanin naisvankien yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuus on perusoikeus, jolla tarkoitetaan kaikkien ihmisten olevan samanarvoisia. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa kaikilla ihmisillä pitäisi olla samanlaiset mahdollisuudet koulutukseen, työhön ja erilaisiin palveluihin henkilöön liittyvistä tekijöistä riippumatta. Lain nojalla viranomaisten pitää erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumisen. Vankeusrangaistusta suorittaessa eri ryhmien tapoja on voitava jatkaa mahdollisuuksien mukaan. (Rikosseuraamuslaitos 2015, 4.)

Romanien erityistarpeet korostuvat etenkin kulttuurituntemuksen, sukulaissuhteiden ja vankisijoittelun suhteen. Perustuslain nojalla romaneilla on oikeus harjoittaa ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan ja tähän Rikosseuraamuslaitoksen on varattava resursseja. Vankisijoittelussa, vankikuljetuksissa ja vankien asuttamisessa osastoille tulee huomioida romanikulttuuriin liittyvä väistämisyvelvollisuus. Mikäli romani on aiheuttanut toiselle romanille vakavaa vanhinkoa, on syyllisen ja hänen omaistensa vältettävä uhria ja tämän omaisia. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmassa mainitaan, että Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön tulisi huomioida romanin naisvankien erityistarpeet, sillä heillä on sukupuolensa lisäksi kulttuuriseen taustaansa liittyviä erityispiirteitä. Esimerkiksi pukeutumisen suhteen romaninaisten tulisi mahdollisuuksien mukaan saada pukeutua romanivaatteisiin myös vankilassa. Romanien tulisi myös saada kehittää ja ylläpitää omaa kulttuuria ja kieltä vankeusaikana ja etenkin romanin naisvankien mahdollisuutta suorittaa perusopetuksen päättötodistus ja koulutautua eteenpäin tulisi lisätä. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

4 Teoreettinen viitekehys

Opinäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu desistanssista eli rikollisuudesta irrottautumisesta ja hallitusta vapautumisesta osana yhteiskuntaan integroitumisessa sekä palveluohjauksen ja vertaistuen näkökulmista. Ne esitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

4.1 Desistanssi ja hallittu vapautuminen yhteiskuntaan integroitumisessa

Muutoksen vuoro- projektissa rakennetaan romaninaisvangeille tukipolku vankilasta vapautu- een. Romaninaisvankien elämänhallintaa vahvistetaan ja heitä ohjataan yhteiskunnan palve- luiden ja muiden toimijoiden piiriin. Romaninaisvangit ovat pääsääntöisesti syrjäytyneet yh- teiskunnasta ja tuen ulottaminen vankilasta vapauteen on keskeisessä roolissa rikolliskier- teen katkaisussa. (Romano Missio 2016a.) Opinnäytetyöni tuloksissa tulee paljon esiin haasta- teltavien ajatusmaailman kehittyminen rikollisuudesta irrottautumisen eli desistanssin suun- taan.

Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa desistanssi (desistance) on käsitteenä melko tunetma- ton. Yksikään desistanssista käytetty suomennos ei ole vakiintunut käytettäväksi, mutta Viik- ki-Ripatti (2011) esittelee termit rikollisuudesta irrottautuminen, irtautuminen ja irtaantu- minen, joita suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa on käytetty. Opinnäytetyössäni keskity- tään haastateltavien romaninaisvankien omakohtaisiin kokemuksiin, joten käytän termiä rikol- lisuudesta irrottautuminen.

Kriminologiassa on aikaisemmin keskitytty paljon tutkimaan rikolliseen käyttäytymiseen joh- tavia syitä ja riskitekijöitä. Jotta uusintarikollisuutta voitaisiinehkäistä, tulisi syventyä tutki- maan myös tekijöihin jotka saavat rikollisen irrottautumaan rikollisuudesta. (Laine 2011). De- sistanssia tutkittaessa pyritään selvittämään minkälaiset asiat ja tapahtumat saavat rikoksen- tekijän lopettamaan rikosten tekemisen. On iso elämänmuutos irrottautua rikollisuudesta ja muuttua lainkuulaiseksi kansalaiseksi. Tällainen elämänmuutos on pitkä ja haastava prosessi, jossa tapahtuu yleensä niin retkahduksia kuin muutoksiakin. (Viikki-Ripatti 2011, 199.)

Lineaarisen tapahtumaketjun sijasta rikollisuudesta irrottautumista kuvataan primaari- ja se- kundaarivaiheeta omaavaksi prosessiksi. Primaarivaiheessa rikosentekijä pitää taukoa rikos- ten tekemisessä. Sekundaarivaiheessa hän on luonut itselleen uuden ei-rikollisen- identiteetin ja rikollisuudesta irrottautuminen muuttuu pysyvämmäksi. Tutkimussa on hyväksytty kahden vuoden rikokseton aika aikarajaksi, jolloin voidaan puhua sekundaarivaiheesta. Tosin uusinta- rikollisuutta saattaa tapahtua tämän kahden vuoden jälkeenkin, sillä osa rikosentekijöistä voi pysyä rikoksettomana useita vuosiakin. (Viikki-Ripatti 2011, 199).

Primaarivaiheessa olleessa rikoksenteijällä on herännyt halu elää rikoksetonta elämää. Retkahduksia saattaa kuitenkin vielä tapahtua. Sekundaarivaiheessa rikoksenteijä on muutoksen vakaamalla puolella. Rikollisuudesta irrottautuminen on heilurimainen prosessi ja nopeasti tapahtuva yhtäkkinen irrottautuminen on erittäin harvinaista etenkin rikoksenteijöillä, joilla on takanaan pitkä rikolliskierteessä eläminen. (Granfelt 2013, 213).

Rikosten tekeminen ja ikä linkittyvät toisiinsa kriminologisen tutkimuskirjallisuuden mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että rikoksia tehdään nuorina ja nuorina aikuisina. Tutkimuskirjallisuudessa ollaan yhtä mieltä myös siitä, että rikollisuudesta irrottautuminen tapahtuu suurelle osalle rikoksenteijöistä jossain vaiheessa elämää. (Viikki-Ripatti 2011, 199-200). Tässä opinäytetyössä kaksi haastateltavista oli jo vapautunut, joten heidän kohdallaan voidaan pian puhua jo sekundaarivaiheesta. Kolme haastateltavista oli vielä vankilassa, joten he ovat primaarivaiheessa. Opinäytetyön tuloksissa tulee useasti esiin kyllästyminen rikosten tekemiseen ja aikuistuminen.

Vankeuslaissa määrätään vanki saamaan mahdollisuuksien mukaan neuvontaa, hoitoa ja tukea, jolla tarkoitetaan henkilökohtaista apua keskusteluun, prosessointiin ja arviointiin. Nämä ovat tarpeellisia vankeuden aikaisen mielenterveyden ylläpitämisessä ja edistämässä sekä vangin kuntouttamisessa. Pyrkimys on omaksua uusia ajattelumalleja ja toimintoja, jotka ehkäisevät uusintarikollisuutta. (Myhrberg 2012, 71.) Kuntouttavaa työtä tekevät monet eri henkilöstöryhmät. Kuntouttavaa työtä vankilassa ovat ohjelmatyö, päihdetyö ja muu sosiaalinen kuntoutus. Kuntouttava työ voi olla yksilö- tai ryhmämuotoista ja kuntouttavaa työtä on myös sosiaalityö sekä vankilapappien ja psykologien tekemä yksilötyö.

Ohjelmatyön ensisijainen tavoite on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. Vankiloiden kuntouttava ohjelmatyö on jaettu yleisohjelmiin, rikosperusteisiin ohjelmiin ja osana päihdekuntoutusta toimiviin ryhmämuotoisiin ohjelmiin. (Tyni 2016, 17-18.) Yleisohjelmien tavoite on pyrkiä vaikuttamaan rikolliseen käyttäytymiseen. Osallistujat pyrkivät arvioimaan eri näkökulmista toimintansa seurauksia. Yleisohjelmia ei ole suunnattu mihinkään tiettyyn rikokseen syyllistyneille, joten niitä voidaan suunnata hyvin laajaan joukkoon vankeja. Rikosperusteiset ohjelmat on tarkoitettu johonkin tiettyyn rikokseen syyllistyneille, esimerkiksi väkivalta- tai seksuaalirikollisille. Näissä ohjelmissa keskityään tiettyyn rikolliseen käyttäytymiseen liittyvään kriminogeeniseen tekijään. Tällaisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi seksuaalirikollisilla poikkeava seksuaalinen kiinnostus, ajatusvääristymät tai vaikeudet tunnistaa henkilökohtaisia riskitilanteita. Päihdekuntoutusohjelmat ovat hyvin moninaisia aina vieroituksen jälkeisistä motivoivista keskusteluista pitkiin yhteisöhoitollisiin ohjelmiin. (Rikosseuraamuslaitos 2016c.)

Kuntouttavaa toimintaa on myös vähemmän strukturoitu sosiaalinen kuntoutus, jossa toiminnan tavoite ei sinänsä ole uusintarikollisuuteen vaikuttaminen, vaan lisätä tai ylläpitää vangin sosiaalisia valmiuksia ja arkielämän taitoja. Tällä toiminnalla esimerkiksi valmennetaan vankeja vapautteen, ohjataan heitä opintoihin ja työelämään, kehitetään vuorovaikutustaitoja ja tuetaan sosiaalisia suhteita. (Tyni 2016, 17-18.) Toiminta tukee myös päihteetöntä elämäntapaa ja sitä useasti voidaankin järjestää myös päihdekuntoutukseen liittyen tai sen jatkona (Rikosseuraamuslaitos 2016b).

Elämönhallintaa lisääviä ja vapautteen valmentavia ohjelmia järjestetään monissa vankiloissa. Kurssit voivat kestää viikosta kuukausiin tai toiminta voi olla jatkuvaluontoista kuntoutuosastolla tapahtuvaa. Arkielämän perustaitoja ruuanlaitosta talouden huolehtimiseen opetellaan erillisinä kursseina, taloushuollon yhteydessä tai kuntouttavien osastojen toiminnassa. Vankiloissa järjestetään myös kuntouttavaa ja toimintakykyä ylläpitävää toimintaa sellaisille vankeille, joita on muuten vaikea sijoittaa vankiloiden työ- ja koulutustoimintaan. Tällaisia kuntouttavia työtoimintoja ovat esimerkiksi askaretelutoiminta- ja työpajat sekä pienimuotoiset metalli- ja puutyöpajat. (Rikosseuraamuslaitos 2016d.)

Kuntouttavaa toimintaa on myös vankien säännöllinen yhteydenpito läheisiin muun muassa tapaamisissa, puhelimitse ja poistumisluvulla. Niiden lisäksi vankilat järjestävät vuorovaikutustaitoja ja sosiaalisia taitoja kehittävää ohjelmaa, kuten perhe- ja parisuhdeleirejä avolaitoksissa tai ulkopuolisissa toimintapaikoissa. Muutamissa vankiloissa on myös isä-lapsi ja äiti-lapsi-toimintaa, joilla annetaan valmiuksia arkielämän jäsentämiseen ja pienen lapsen kohtaamiseen. Lähisuhdeväkivaltaa ehkäistään vahvistamalla vastuullisia ja väkivallattomia tapoja toimia vanhemmuudessa ja parisuhteessa. (Rikosseuraamuslaitos 2016d.)

Vankilasta vapautumisen suunnittelu aloitetaan hyvissä ajoin ennen vapautumista. Lyhyiden rangaistuksien kohdalla tämä tarkoittaa melko pian vankilaan tulon jälkeen ja pitkien tuomioiden kohdalla noin puoli vuotta ennen vapautumista. (Rikosseuraamuslaitos 2016e.) Joka iselle vankeusrangaistusta suorittavalle laadittava rangaistusajan suunnitelma sisältää myös vapauttamissuunnitelman. Vankilasta vapautuessa suuri osa vangeista on tuen tarpeessa, joten vapauttamissuunnitelman laatiminen tulisi aloittaa ajoissa kartoittamalla mikä on vangin elämäntilanne vapautumisvaiheessa. (Arola-Järvi 2012, 70.) Ennen vapautumista selvittää myös miten vangin rangaistusajan suunnitelma on toteutunut ja minkälaista merkitystä toiminnalla on vankeinhoidon tavoitteiden kannalta ollut (Rikosseuraamusvirasto 2008, 79).

Vapautuessa tukea tarvitaan usein hyvin monenlaisilla elämän osa-alueilla, kuten toimeentulo, asuminen, päihdeongelmat, sosiaaliset suhteet, työ-, opinto-, ja kuntoutuspaikkojen kartoitus sekä kuntoutusjatkumoiden varmistaminen. Vapautuessa tulee usein esiin sellaisia tarpeita, jotka eivät ole olleet vankeusaikana laitososuhteissa niin ajankohtaisia, kuin mitä ne

ovat vapautumisen jälkeen. Vapautumisvaiheessa vankilat tekevät tarpeen mukaan verkostoyhteistyötä vangin suostuksella tämän kotipaikkakunnan sosiaali-, työvoima-, terveys- ja asuntoviranomaisten kanssa. Vapauttamisvaiheessa korostuu myös tarve olla yhteydessä vangin lähipiirin ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, koska viranomaisten mahdollisuudet tarjota tukea ja etenkin keskusteluapua ovat rajalliset ja usein vapautunut vanki tarvitsee tukea ja apua myös virka-ajan ulkopuolella. (Arola- Järvi 2012, 70.)

Vangille elämä saattaa yleensä tuntua raskaalta tuomion loppuvaiheessa vapautumisen läheisyydessä, koska siviiliin ja niin sanottuun normaaliin yhteiskuntaan palaaminen pelottaa. Monilla vangeilla on toivo paremmasta huomisesta, mutta se sen toivon olisi tärkeää rakentua vakaalle pohjalle toteutuakseen. Elämän hyvinvoinnin perusedellytysten, normaaleina pidettyjen asioiden kuten ruoka ja asunto sekä turvalliset ja tasapainoiset ihmissuhteet, olisi tärkeää olla kunnossa vapautumisen hetkellä. Vapautuneet vangit voivat kokea häpeää ja pelätä sosiaalisissa tilanteissa, kuten virastoasioinneissa ja tai jopa kaupassa asioidessa. (Kääriäinen 1994). Vapautumisen huolellinen valmistelu ja tuen saannin jatkuminen vapautumisen jälkeen ovat erittäin tärkeitä seikkoja.

Osa hallittua ja tuettua vapauttamista on valvottu koevapaus, joka on ollut käytössä seuraamusjärjestelmässämme vuodesta 2006 (Mäkipää 2010, 2). Valvotulla koevapaudella pyritään tukemaan vankien hallittua sijoittumista yhteiskuntaan. Valvotun koevapauden edellytyksenä on, että vanki on edennyt rangaistuaajan suunnitelman tavoitteissaan. Valvotussa koevapauksessa vanki voi suorittaa rangaistuksensa loppuun vankilan ulkopuolella. Valvottuun koevapauteen voi päästä aikaisintaan 6 kk ennen vapautumista. Edellytyksenä rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden etenemisen lisäksi on, että vangilla on asunto, toimintavelvoite (työ, opiskelu, kuntoutus) sekä vangin suostumus valvontaan ja sitoutuminen päihdeettömyyteen. Lisäksi vangin rangaistusaikaisen käytöksen on tullut olla sellaista, jonka perusteella voidaan olettaa vangin noudattavan valvotun koevapauden sääntöjä. (Myhrberg 2012, 204 -205.)

Valvottu koevapaus perustuu vankilan yhdessä vangin ja koevapauteen liittyvien muiden tahojen kanssa laatimaan toimeenpanosuunnitelmaan, joka sisältää tiedot vangista, koevapauden toimintavelvoitteista sekä kaikista säännöistä ja ehdoista, joihin vanki sitoutuu. Vanki veloitetaan erikseen määrättyllä tavalla pitämään säännöllisesti yhteyttä vankilaan ja vankilan yhdyshenkilöön, esimerkiksi päivittäisillä puhelinsoitoilla. Vangin kotiin ja toimintapaikalle tehdään satunnaisia tarkastuskäyntejä Rikosseuraamuslaitoksen tukipartion toimesta. Tukipartio suorittaa samalla myös päihdevalvontaa. Vankia valvotaan vankilan ja tukipartion toimesta sähköisillä valvontalaitteilla, joita ovat puhelin ja jalkapanta. Mikäli vanki rikkoo koevapautensa ehtoja, hänelle annetaan varoitus tai koevapaus voidaan peruuttaa joko määräajaksi tai kokonaan. (Myhrberg 2012, 205-206.)

4.2 Palveluohjauksen ja vertaistuen näkökulmia

Romaninainisvankien kanssa työskennellessä on tärkeää ymmärtää, minkälaista romaninainisvankien elämä on vankilan ulkopuolella. Tästä johtuen romaninainisvangeille suunnattua kuntoutustyötä tekevän on oltava romanitaustainen tai tunnettava romanikulttuuri erittäin hyvin. Romanitaustaisella työntekijällä on mahdollisuus tiedostaa tekijät, jotka auttavat tukemaan romaninainisvankeja rikoksettomaan elämään. Työntekijä toimii myös roolimallina romaninainisvangeille. Kuntouttavaa romaninainisvankityötä Muutoksen vuoro- projektissa tekevät ovat ammattinimikkeeltään palveluohjaajia. (Toimintamalli romaninainisille vankilassa 2014, 15.)

Palveluohjaus on prosessi, jossa tarkoituksena on ihmisen yksilöllisen palvelutarpeen määrittäminen ja niiden kanssa yhteensopivien palveluiden löytäminen. Palveluohjaus on aina lähtökohdiltaan käyttäjä- ja asiakaslähtöistä, eli palveluohjauksen asiakkaalle haetaan riittävät ja sopivat palvelut. Palveluohjauksen englanninkielinen termi Case/care management tai managed care suomennettiin alun perin yksilökohtaiseksi palveluohjaukseksi, mutta vuosien saatossa määre yksilökohtainen jäi pois, mutta se kertoo kuitenkin palveluohjauksen perusideasta, eli sen yksilökohtaisuudesta. (Ala-Nikkola & Sipilä 1996, 16-17.)

Kohtaaminen on palveluohjaajan tärkein työväline. Vuorovaikutuksen ja kohtaamisen on toteuduttava romaninainisvankin kanssa, jotta välttyään tilanteelta, jossa romaninainisvanki tuntee olonsa epämukavaksi. Helposti epämukavassa tilanteessa romaninainisvankin avuntarve ei nouse esille, eikä hänen tilanteensa parane. Romaninainisvankin kokiessa tilanteen epämukavaksi hän saattaa kaunistella asioita. Samaa kulttuurista taustaa edustavan palveluohjaajan kanssa vuorovaikutus ja kohtaaminen toteutuvat paremmin. (Toimintamalli romaninainisille vankilassa 2014, 16.)

Romaninainisvankien käyttämä kieli on usein suppeampaa kuin muiden vankien. Aina ei ole kyse puutteellisesta kielitaidosta, vaan erilaisesta tavasta ilmaista asioita. Tästä johtuen romaninainisvankit eivät hyödy vankilan tarjoamista kuntoutusmuodoista, koska monet niissä esiintyvät asiat pitää ”avata”. Palveluohjaaja on merkittävässä roolissa sanoittaessa tiedon romaninainisvangeille helposti vastaanotettavaksi. Tämä korostuu esimerkiksi ryhmää ohjattaessa. Romaniyhteisössä tyypillistä sanatonta viestintää on romanitaustaisen palveluohjaajan helpompi ymmärtää. (Toimintamalli romaninainisille 2014, 16.)

Yksilötukityö suunnitellaan aina jokaisen romaninainisvankin kohdalla yksilökohtaisesti vastaamaan hänen tarpeitaan. Projektiin osallistumisen aikana voidaan käydä läpi koko romaninainisen elämänkirjo. Naisten vuoro- projekti osoitti romaninainisvankien tarvitsevan erityisesti ihmistä, joka kuuntelee ja ymmärtää heitä. He kaipaavat myös rohkaisua ja kannustusta. (Toimintamalli romaninainisille 2014, 18- 19.)

Palveluohjaaja valmistelelee yhdessä vangin ja vankilan henkilökunnan kanssa valvottua koevapautta ja vapautumista. Kuntoutuspolun varrella lisätään romaninainisvangin tietoutta yhteiskunnan palveluista, ohjataan häntä palveluiden piiriin ja vahvistetaan hänen osallisuutaan niissä. Vankilassa alkanut kuntoutustyö jatkuu siviiliin siirryttäessä. Koevapaudessa romaninainisvanki tapaa säännöllisesti palveluohjaajaa saaden näin tukea ja apua vapautuessaan vaiheittain ja integroituaan yhteiskuntaan. (Romano Missio 2016b.)

Vertaistuesta on olemassa lukuisia määritelmiä, jotka ovat painotuksiltaan hieman erilaisia. Niille yhteistä kuitenkin on vertaistuen liittäminen johonkin ongelmaan tai elämäntilanteeseen, auttamisen ja tuen vastavuoroisuus sekä vertaistuen perustuminen omiin kokemuksiin. Vertaistuessa samankaltaisen kokemuksen läpikäyneet ihmiset jakavat kokemuksiaan ja tukevat toinen toisiaan. Vertaistuki voi olla myös muutosprosessi ja voimaantumisen, jolloin ihminen voi löytää omat vahvuutensa ja voimavaransa ja alkaa ottamaan vastuuta omasta elämästään. Vertaistuki voi kahdenkeskistä tai ryhmämuotoista. Vertaistuen kautta ihminen saa kokemuksen ettei hän olekaan yksin, vaan muillakin voi olla samanlaisia kokemuksia. Hän voi saada omaan elämäntilanteeseensa uusia näkökulmia. Vertaistuellisessa suhteessa ihminen on samaan aikaan sekä tukijan että tuen saajan roolissa. Vertaistukiryhmässä tapahtuva kokemusten vaihto voi saada ihmiset yhdessä vaikuttamaan omaan asemaansa yhteisössä ja kehittämään tarvitsemiansa palveluja. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Naisten vuoro- projektin aikana kävi ilmi, että romaninainisvangit hyötyisivät yksilötukityön ohella myös vertaistuellisesta ryhmätoiminnasta, joka olisi motivoivaa ja keskustelevaa. Idea lähti Vanajan vankilan apulaisjohtaja Marjatta Kurrielta ja yhteistyössä palveluohjaajien kanssa luotiin Voiva- ryhmätoimintamalli. Voiva- nimi muodostuu sanoista voimaannuttava, identiteettiä vahvistava ja vaihtoehtoja tarjoava. Ryhmätoiminnan keskiössä on romaninainisvankien minäkuvan vahvistaminen kulttuurinen tausta huomioon ottaen. (Jeskanen 2014, 10.) Ensimmäinen Voiva- ryhmä aloitti Vanajan vankilassa kesällä 2011 ja Hämeenlinnan vankilassa alkuvuonna 2013 (Toimintamalli romaninainisille vankilassa 2014, 20).

Voiva-ryhmä sisältää 11 kokoontumiskertaa erilaisten teemojen parissa, joita ovat identiteetti, tunne ja reaktio sekä rutiinit, päihteet, talous, vanhemmuus, rikos ja uusi mahdollisuus, koulutus ja elinikäinen oppiminen, avoin teema (parisuhde), ihmisoikeudet ja vankilan jälkeinen aika. Teemoiltaan ryhmä noudattelee muita vankilan kuntoutustoimintoja, mutta Voivas- sa teemat tulevat romaninainisille ymmärretyiksi ja esimerkit kuvaavat romaninainisten elämää. Kokoontumiskertojen lisäksi Voivaan kuuluu romaninainisvangeille ja henkilökunnalle suunnatut infotilaisuudet, ryhmään osallistuvien romaninainisvankien alku- ja loppuhaastattelut sekä avovankilassa kokoontuvan ryhmän osalta virkistyspäivä. Ryhmä kokoontuu pääsääntöisesti kaksi kertaa viikossa joko aamu- tai iltapäivisin vankilan sille erikseen varaamassa tilassa. Yhteensä Voiva- ryhmä kestää siis noin seitsemän viikkoa. (Toimintamalli romaninainisille vankilassa 2014, 20.)

Voivan perustana on dialogisen oppimisen malli. Tärkeintä on kohtaaminen ja erityisyytenä romanitaustainen palveluohjaaja. Voivan aikana ryhmäläiset käyvät läpi elämäänsä ja tekemiään valintoja. Ihanteellisin ryhmän koko on neljästä seitsemään vankia, mutta Voiva-ryhmä pyritään aloittamaan aina, kun romaninainisvankeja on enemmän kuin yksi. (Toimintamalli romaninainisille vankilassa 2014, 21 - 22.) Romaninainisvangit, jotka eivät syystä tai toisesta pysty osallistumaan Voiva-ryhmään voivat käydä keskusteluita yksilötyössä palveluohjaajan kanssa Voivan teemoja noudattaen (Toimintamalli romaninainisille vankilassa 2014, 18).

5 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa kuvaan opinnäytetyöni tavoitteen ja tarkoituksen, toteutuksen, tutkimusmenetelmän, aineiston keruun ja kohderyhmän, aineiston analyysin ja opinnäytetyön eettisyyden ja luotettavuuden.

5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa laadullista tietoa Romano Missiolle, Rikosseuraamuslaitokselle ja Raha-automaattiyhdistykselle Muutoksen vuoro- projektin piirissä olleiden romaninainisvankien kokemuksista projektiin liittyen. Projektin tavoitteena on luoda romaninainisvankeille vankilasta vapautteen ulottuva tukipolku, tukea ja ohjata heitä yhteiskunnan palveluiden piiriin, vahvistaa heidän elämänhallintaansa, juurruttaa vankilatyötä ja lisätä vankilanhenkilökunnan tietoutta romanikulttuurista, lisätä vankien välistä tasa-arvoa ja luoda lopuksi toimintamalli ja käsikirja, jotka mahdollistaisivat toiminnan jatkumisen Romano Mission palvelutuotteena. Tällä kaikella tavoitellaan uusintarikollisuuden vähenemistä romaninainisten keskuudessa.

Jotta tavoite voisi toteutua ja romaninainisvangit saisivat heidän erityistarpeisiinsa kohdennettua tukea ja kuntoutusta vankeusaikana, vapautuessa ja vapautumisen jälkeen, tulee hankkeen piirissä olleiden romaninainisvankien kokemuksia kuulla ja siltä pohjalta todentaa romaninainisvankien parissa tehdyn työn tarpeellisuus ja kehittää sitä edelleen.

Tavoitteiden pohjalta muodostuvat tutkimuskysymykset, eli minkälaisia kokemuksia romaninainisvankeilla on Muutoksen vuoro- projektista, millä tavoin Muutoksen vuoro- projekti on vaikuttanut romaninainisvankien elämäntilanteeseen, ajatteluun ja tulevaisuuden näkymiin ja minkälaisena romaninainisvangit ovat kokeneet projektilta saamansa tuen vapautumisvaiheessa.

5.2 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyönprosessini alkoi kesällä 2015. Muutoksen vuoro- projektin ohjausryhmän kokouksessa nousi esille tarve tutkimuksesta, joka selvittäisi projektin piirissä olevien romaninainisvankien kokemuksia projektista. Hiljalleen kartoitin kirjallista materiaalia tutkimusta varten. Valitsin menetelmäksi laadullisen tutkimuksen. Tutkimussuunnitelmani sain valmiiksi talvella 2016 ja tutkimuslupa minulle myönnettiin huhtikuussa 2016. Kevään aikana kirjoitin teoreettista osuutta ja haastattelut suoritin syksyn 2016 aikana. Kirjoitin opinnäytetyöni valmiiksi keuhvään 2017 aikana.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää romaninainisvankien kokemuksia Muutoksen vuoro- projektista. Valitsin menetelmäksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen. Laadullinen tutkimus sopii menetelmänä tähän tutkimukseen hyvin, koska haluan selvittää osallistuneiden omia kokemuksia projektista. (Metsämuuronen 2006, 208.) Laadulliselle tutkimukselle ominaista on tavoittaa tutkittavien näkökulma. Ominaista on myös tutkimuksen eri elementtien, tutkimustehtävän, teorian muodostumisen, aineistonkeruun ja aineiston analyysin, kehittymisen joustavasti tutkimuksen edetessä. (Aaltola & Valli 2001, 68.)

Analysoidessa laadullista aineistoa tähdätään aina tutkimaan merkityksellistä toimintaa ja ylipäättään merkityksen. Laadullisella tutkimuksella selvitetään ilmiöiden laatua, kokemuksia ja asioiden subjektiivisia merkityksiä tutkittaville. Merkitysten pohjalta voidaan etsiä yhdistäviä tekijöitä ja tehdä yleisteyksiä ja olettamuksia. Tulee kuitenkin ottaa huomioon että tutkimuksen kohteena ovat yksilölliset kokemukset, jotka usein jäävät tilastollisen todentamisen ja kuvantamisen ulkopuolelle. Laadullisen tutkimuksen tulokset esitetään sanallisessa muodossa ja tutkittava ilmiö ja tulokset pyritään kuvaamaan mahdollisimman tarkasti. (Alasuutari 1994.)

Laadulliselle tutkimukselle ominaista on keskittyä pieneen määrään tapauksia ja niiden tarkkaan analysointiin (Eskola & Suoranta 1998, 18). Opinnäytetyöni tutkittavat on valittu tutkimuksenmukaisesti Muutoksen vuoro- projektiin osallistuneista romaninainisvangeista. Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin haastattelun, koska laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa aineisto kerätään luonnollisissa tilanteissa ja tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Haastatteluiden tarkoitus on subjektiivisen tiedon antaminen haastateltavan kokemuspästä. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2005, 155.)

5.4 Aineiston keruu ja kohderyhmä

Opinnäytetyöni aineistonkeruumenetelmäksi valitsin haastattelun, joka on paras tapata kerätä tietoa, kun haluamme tietää mitä tutkittava ajattelee. Haastattelun idea on yksinkertai-

nen. Haluamme tietää mitä tutkittava ajattelee ja mitä kokemuksia hänellä on, joten kysymme niitä häneltä. Haastattelussa olemme vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa ja vaikutamme toinen toisiimme. (Eskola & Suoranta 1998, 86.) Haastattelussa korostetaan haastateltavan subjektiivisuutta ja hän saa mahdollisuuden tuoda mahdollisimman vapaasti esiin kokemuksiaan. Tietojen syventäminen ja selventäminen on haastattelussa mahdollista ja haastateltavalta voidaan pyytää perusteluita ja hänelle voidaan esittää lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.)

Haastattelumenetelmäksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun. Puolistrukturoitu tarkoittaa, että kysymykset ovat haastateltaville samat, mutta ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Haastateltavat voivat siis vastata kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelussa kysymykset ovat sidottu ennalta määriteltyihin teemoihin ja haastattelu etenee näiden teemojen varassa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 46 - 47.) Opinnäytetyössäni haastattelun teemat ovat kokemukset tuen tarpeesta, tuen saanti, kokemukset Muutoksen vuoro- projektista, muutokset omassa ajattelussa ja elämäntilanteessa sekä romaninainvankityön kehittämisideat.

Kohderyhmänä ovat Muutoksen vuoro- projektin piirissä olleet romaninainvankit, jotka suorittavat vielä vankeusrangaistusta tai ovat vapautuneet. Projektin palveluohjaajat kartoittivat haastateltavat, kertoivat heille esitietoa tutkimuksestani haastattelupyyntölomakkeen avulla ja toimittivat minulle seitsemän naisen yhteystiedot. Haastattelin heistä viisi, sillä kahden haastateltavan kanssa en saanut sovittua haastatteluja aikatauluongelmistani johtuen.

Haastattelut tein syksyn 2016 aikana. Haastatteluissa minulla oli valmiina teemoittain etenevät kysymykset, jotka löytyvät liitteenä tutkimuksen lopusta (Liite 3). Kaikki haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja kaikissa haastatteluissa käytin nauhuria, joka tallensi koko haastattelun. Kahta haastateltavaa haastattelin heidän kotonaan pääkaupunkiseudulla. Kaksi haastattelua tein Vanajan vankilassa ja yhden Hämeenlinnan vankilassa. Haastatteluympäristöt olivat rauhallisia ja haastattelut onnistuivat hyvin. Haastattelun aluksi kaikki haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen, jossa kerrottiin haastattelun vapaaehtoisuudesta, nauhoittamisesta ja haastattelun anonymista käsittelystä (Liite 2).

5.5 Aineiston analyysi

Aineiston analysoin teemoittelemalla. Litteroin eli kirjoitin kaiken haastattelumateriaalin tekstimuotoon ja alon etsimään teksitistä teemoja kuvaavia vastauksia. Teemoittelussa tekstistä on löydettävä ja eroteltava tutkimuskysymysten kannalta olennaisimmat asiat. Tuloksia esittäessä olen käyttänyt suoria sitaatteja haastatteluista, mutta jotta teemoitellen tehty analyysi onnistuisi, tarvitaan empirian ja teorian vuorovaikutusta. Pelkät sitaatit sinänsä voi-

vat olla mielenkiintoisia, mutta ne eivät välttämättä pelkästään osoita johtopäätöksiä ja syvällistä analyysia. (Eskola & Suoranta 1998.)

Litteroidusta haastattelumateriaalista poimin siis kuvaavia sitaatteja eri teemojen alle ja koostin näin ollen tulokset siirtäen ja analysoinnin vuoropuheluksi. Löysin vastauksista yhtäläisyyksiä, joiden mukaan nimesin tulososioiden otsikot sen sijaan, että olisin otsikoinut ne teemahaastattelurungon mukaisesti. Aineistoin analysoinnin pohjalta muodostin tutkimuskysymyksiini vastaavat johtopäätökset.

5.6 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetöiden tavoite on mahdollisimman luotettavan tutkimustiedon tuottaminen. Tulosten tulee perustua oikeanlaisella tavalla kerättyyn aineistoon, joka tulkitaan ilman, että omat mielipiteet ja oletukset siihen vaikuttavat. Tutkimuksen tekemisessä käytetään tieteellisiä menetelmiä, joista tulisi osata valita oikeanlainen luotettavan aineiston keräämiseksi. Aineisto tulee dokumentoida, analysoida ja esittää huolellisesti. (Kananen 2014, 62-62.)

Opinnäytetyö tulee tehdä hyviä tieteellisiä käytäntöjä noudattaen. Näiden käytäntöjen noudattamisesta vastaa ensisijaisesti tutkija itse. Kaikkien opinnäytetyöprosessiin osallistuvien kanssa tulee toimia hyvässä yhteistyössä ja noudattaa yhdessä sovittuja sääntöjä. Tutkimusta varten tulee hankkia tarvittava tutkimuslupa. Toteutuksen tulee olla rehellinen, avoin ja vastuullinen. Työssä käytetyt lähdeviitteet tulee merkitä asiaankuuluvasti. Haastattelijalla on vaitiolovelvollisuus, haastateltavien anonyymiteetin tulee säilyä ja haastatteluaineisto tulee tuhota sen analysoinnin ja työn valmistumisen päätteeksi. (Tutkimuseettinen lautakunta 2012.) Tutkimuksen tekoa varten hain tutkimusluvan (Liite) ja lupaa hakiessani liitin tutkimuksen yhteyteen tutkimussuunnitelmani.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan käyttämällä käsitteitä validius ja reliaabelius. Validius eli pätevyys tarkoittaa tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Reliaabelius tarkoittaa kohdeilmion tutkimista luotettavilla mittareilla. Satunnaiset tekijät tai tutkimustilanne eivät vaikuta tutkimustuloksiin. Laadullisessa tutkimuksessa nämä käsitteet eivät täysin vastaa kuvausta luotettavuudesta, koska ihmisiä koskevat kuvaukset ovat aina ainutlaatuisia. (Hirsjärvi ym. 2009, 226-228.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa myös tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen toteuttamisesta. Oleellista haastattelututkimukselle on myös kertoa paikoista ja olosuhteista, joissa haastattelut on tehty. (Hirsjärvi ym. 2009, 227.) Opinnäytetyössäni kuvaan tarkasti kuinka opinnäytetyöprosessini on edennyt ja missä ja minkälaisissa olosuhteissa olen haastattelut tehnyt. Laadullisen tutkimuksen piirteisiin kuuluu, että tutkija pyrkii olemaan mahdollisimman objektiivinen ja välttää hypoteesien asettamista, eli hänellä ei tulisi olla valmiita en-

nakko-oletuksia tutkittavien ja tulosten suhteen. Tutkijan on toki tunnistettava aikaisempien kokemusten vaikutus havaintoihin, mutta aineiston tehtävänä on hypoteesien todistamisen sijaan niiden keksiminen. Aineiston avulla tutkija voi löytää uusia näkökulmia sen sijaan että koettaisi todentaa aiemmin epäilemäänsä. (Eskola & Suoranta 1998, 19-20.)

Laadullisen tutkimuksen tekemisessä eettiset periaatteet tulee huomioida koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen jokaisessa vaiheessa ratkaisujen tulisi olla tietoisia ja eettisesti perusteltuja. Aloittelevan tutkijan tulee alusta asti harjoitella eettisten periaatteiden noudattamista. Tutkimuksen tekeminen eettiset näkökohdat oikein ja riittävästi huomioiden on vaa- tiva tehtävä, mutta perusta hyvälle tutkimukselle. (Hirsjärvi ym. 2005, 27-30.)

Tutkimusaihetta valitessa tulisi pohtia sen merkityksellisyyttä, eli miksi tutkimus tehdään (Hirsjärvi ym. 2005, 27). Näkökulma tutkimuksen tekemiselle tulisi olla tutkittavien tilanteen parantaminen (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20). Tämä tutkimuksen merkitys on siinä, että se tuottaa tietoa romaninainvankien kokemuksista liittyen heidän tilanteensa parantamiseksi tarkoitettusta projektista. Romaninainvankien hyväksi tehtävän työ jatkuminen parantaisi myös yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa rikosseuraamusalalla.

Eettiset kysymykset ovat tärkeitä huomioon otettavia seikkoja aineiston keräämisen yhteydes- sä. Ihmisiin kohdistuvien tutkimusten tärkeimpiä eettisiä periaatteita ovat informointiin pe- rustuva suostumus, anonymiteetti, seuraukset ja luottamuksellisuus (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20). Erityisesti on selvitettävä miten tutkittavien suostumus saadaan ja minkälaista tietoa heille annetaan. Lisäksi tulee huomioida minkälaisia riskejä heidän osallistumiseensa liittyy. (Hirsjärvi ym. 2005, 28.) Tutkittavia hankittaessa projektin palveluohjaajat esittelivät tutki- muksen mahdollisille haastateltaville tekemäni haastattelupyynnönlomakkeen avulla. Haasta- telville kerrottiin vielä ennen haastattelun alkamista tutkimuksen tarkoituksesta, vapaaehtoi- suudesta, anonymiteetistä, dokumentoinnista, analysoinnista ja tulosten esittämisestä.

6 Tulokset

Tuloksissa esittelen vastaukset kolmeen tutkimuskysymykseen, eli minkälaisia kokemuksia romaninainvangeilla on Muutokse vuoro- projektista, millä tavoin Muutoksen vuoro- projekti on vaikuttanut romaninainvankien elämäntilanteeseen, ajatteluun ja tulevaisuuden näkyymiin ja minkälaisena romaninainvangit ovat kokeneet projektilta saamansa tuen vapautumisvaiheessa.

Haastateltavien taustatiedoista selvitin haastateltavien iän, kertaisuuden, eli montako ehdo- tonta vankeusrangaistusta heillä oli ja olivatko he osallistuneet projektin kautta yksilötukiyö- hön, Voiva- ryhmään vai molempiin. Haastateltavat olivat iältään 33 - 51- vuotiaita. He asui- vat kaikki Etelä-Suomessa. Kaksi heistä oli ensimmäistä kertaa tuomittu ehdottomaan vanke-

usrangaistukseen ja kolmella vankilakertaisuutta oli 6-10. Kaikki haastateltavat olivat osallistuneet projektin aikana yksilötukityöhön ja Voiva- ryhmään.

6.1 Kokemukset projektista

Kaikilla haastateltavilla oli myönteisiä kokemuksia projektista. Kukaan ei kokenut projektissa olevan mitään huonoja puolia, ainoastaan he toivoisivat, että palveluohjaajia voisi tavata useammin ja heitä voisi olla enemmän. Kaikki haastateltavat kokivat voivansa olleen omia itsejään projektin aikana niin yksilökeskusteluissa kuin ryhmätoiminnassa. Kaikki kokivat tulleen ymmärretyiksi. Kaikki haastateltavat kokivat projektin kautta saaneensa apua ja erityisesti keskusteluapu ja ymmärretyksi tuleminen nousivat esille. Erittäin tärkeänä asiana nähtiin palveluohjaajien oma romanitausta.

6.1.1 Yksilökeskustelut henkisen jaksamisen tukena

Kaikki haastateltavat kokivat hyötynensä yksilötukityöstä. Kaikki kokivat palveluohjaajien kanssa käymiensä keskustelujen auttaneen heitä jaksamaan paremmin psyykkisellä tasolla. Ymmärretyksi tulemisen tunne korostui kaikkien haastateltavien kokemuksissa:

” Tosi hyviä kokemuksia. Ei mitään yksittäistä asiaa tuu ny mieleen. On ne paljon auttaneet ne keskustelut ja on ne neuvoneet mua ja niin edespäin.”

”(...) että se et me ymmäretään toisiamme, on niinku pääasia, et se et miten ne asiat sit oikeesti lähtee.”

”Sinne (palveluohjaajan huone) oli ihana mennä ja purkaa niinkö sydäntä kaikista asioista. Ja tuli hyvä mieli ja tuntu, et mua ymmärretää. Ei tarvi selittää sillee, ne ymmärtää..”

”Autto jaksaa ne keskustelut tuomioo eteepäin.”

Esiin nousi kaikkien aikaisemmin vankilassa olleiden haastateltavien kohdalla tunne siitä, että projektin kautta vankilassa oleminen on ollut miellyttävämpää ja toiveikkaampaa, eikä ole ollut yhtä väärinymmärretty:

” Palveluohjaaja anto sellasta niinku toivoa, se oli niin ihana se aika mitä oli siellä (yksilökeskustelussa) ja ensinnäkin se, että vankilassa on niinku mahdollisuus tollaseen, että siellä on romanityöntekijät.”

”Kirkastu sellane ajatus ja vahvistu, et jos tää ois niinku jo tässä. Ei jaksaa näitä linnatouhui enää.”

Kahdella haastateltavasta hengellisyys korostui tärkeänä osana elämää ja kokivat palveluohjaajien kanssa keskusteltaessa voineensa puhua vapautuneesti hengellisyydestä. Yksi haastateltava kertoi tekevänsä hengellistä vapaaehtoistyötä vapauduttuaan. Hengellisyys antoi voimaa jaksaa vankeusaikana:

” Se tietysti, et meil on sama uskonto, auttaa tosi paljon ja tota, mä oikeen ootin aina innolla sitä tapaamista.”

”Pysty ihan menee sinne vastaanotolle ja rukoillakin.. se oli niinkö tosi hyvä.”

Esiin nousi myös palveluohjaajien tietous vankilan säännöistä. Haastateltavat pitivät hyvänä asiana palveluohjaajien tietämystä vankilan säännöistä ja ohjeista ja tarvittaessa auttoivat heitäkin paremmin ymmärtämään ne:

” Ne (palveluohjaajat) on niinkö tosi auttavaisia ihmisiä ja tietää ja osaa nämä toiminnot mitä täällä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä.

” Koska mä voin puhuu tossa jollekin virkailijalle, eikä se oikeesti ymmärrä mua, ennenku tulee joku tulkki sit, romanityöntekijä, ja se sit osaa ne kirjakiellet kunnolla eli oikein.”

Kaikkien haastateltavien mukaan palveluohjaajia ja yksilötyötä saisi olla enemmän. He kaipaivat pidempiä keskusteluja, palveluohjaajien näkyvyyttä enemmän vankilan arjessa ja sellaista rinnallakuljenta, joka olisi muutakin kuin keskustelua, esimerkiksi poistumisluvulle mukaan lähtemistä:

” Tommosille nuorille tytöille kellä on niinkö päihdeongelma, niin ne pääsis niinkö just niitten kanssa vaikka kättelemään niitä asuntoja... että tosissaan ois niinkö tukihenkilöitä.”

” (..) se että tota mä tykkään että nää on liian vähän täällä ja ei kerkeä niinkö sillä pienellä ajalla, mitä ne on täällä, niin ei kerkeä kaikkee hoitamaan..vois niitä olla enemmän”

”Sillai et näkys enemmän siellä, niinku vankilan käytävillä ja sillee..sanotaa et pari kolme työntekijää vois olla lisää.”

”Ettei ois niin lyhyt aika se keskustelu, et kaikki unohtuu jo siinä portailla kun lähet sieltä ohjaajan huoneesta.”

6.1.2 Vertaistukea Voiva- ryhmästä

Kaikilla haastateltavilla oli positiivisia kokemuksia Voiva- ryhmästä. Yhtään negatiivista kokemusta ei noussut esiin. Kaikki kokivat pystyneensä olemaan omia itsejään ja kaikki kokivat tullessaan ymmärretyiksi ja kuulluiksi. Kaikki myös kokivat saaneensa tuoda esiin haluamiaan asioita ja kysymyksiä:

” No se on tosi hyvä ryhmä, siinä voi ihminen olla ihan oma itsensä.”

” Siellä oli tosi helppo olla ja kaikki sai tuoda omat kysymykset esille.”

” Ne ymmärtää jos mä sanon puoli sanaa, ne tulee loput ite perässä.”

Haastateltavat pitivät hyvänä asiana, että romaninaisille on omaa ryhmätoimintaa vankilassa. Toisten romaninaisten elämätarinoiden kuunteleminen ja kokemusten jakaminen muiden kanssa oli tärkeää. Oma ajattelu laajeni myöskin omien ongelmien ulkopuolelle ja vertaistuki toi voimaa jaksaa eteenpäin:

” Siellä oli niinko erilaisia tavallaan niinko tarinoita ihmisten elämästä, ja tietenkin se oli rakentavaa kuunnella muittenkin asioita elämästä ja oppi uutta muitten ihmisten elämästä ja kokemuksista ja tajus, että ihmisellä on paljon toivoo elämässä vielä, että vaikka ittelläkin on elämässä käyny paljon asioita, niin näki muistakin ihmisistä, että niillä on sitte ne omat murheet ja huolet.”

Ryhmässä oleminen oli tärkeää myös yhteisöllisyyden kannalta, joka romanikulttuurissa on näkyvä piirre. Ryhmässä mukana oleminen oli antanut kaikille haastateltaville ajattelemisen aiheita ja kaikki kokivat oppineensa jotain uutta.

” Siellä on tavallaan oppinu jotain uuttaki tiekkö niin, ja vaikuttamaan jollakin tavalla niihin asioihin ja oleen niinkö mukana ja jotenki niinku vieny sitä eteenpäinkin.”

”Vaikka ois itellä kaikki kunnossa, niinku koti ja perhe, niin silti voi oppii muilta jotain, kuunnella omaa heimoo miten ne elää ja semmosta.”

Palveluohjaajien ryhmänohjaustaidot saivat kiitosta kaikilta haastateltavilta. He kokivat ohjaajien merkityksen suureksi ryhmän onnistumisen kannalta. Palveluohjaajien jämäptiys sai kiitosta. Palveluohjaajat saivat romaninaiset pysymään asiassa ja he kokivat palveluohjaajien ymmärtävän heitä romanitaustansa takia hyvin:

” Ne osaa justiin oikealla lailla puhua meidän kanssa, niinkö toinen romani on niin, ne tosi hyvin osaa keskustella meidän kanssa ja kyl siitä on ollu paljon apua.”

” Palveluohjaaja kyllä osaa hommansa, se täytyy sanoa, et se osaa sit ihan täysin hommansa ja on myös semmonen, et hän ei lipsu asioissa, et jos me vähän yritettiin, niin hän sano et ei, ku tää on näin.”

6.1.3 Myönteinen vuorovaikutussuhde palveluohjaajan kanssa

Romaninaisen kanssa vuorovaikutustilanteen on oltava onnistunut, jotta häntä todella voidaan auttaa ja tukea. Epämukavassa tilanteessa romaninainen saattaa alkaa kaunistella asioita, eikä tällöin päästä itse asian äärelle. Kaikilla haastateltavilla kokemukset vuorovaikutuksesta palveluohjaajien kanssa olivat myönteisiä. Ymmärretyksi tulemisen tunne korostui tässäkin kohdassa. Romaninaiset kokivat tullessaan aidosti kohdatuiksi omana itsenään. Palveluohjaajia kuvattiin kannustaviksi, ymmärtäväisiksi ja myönteisiksi. Tällä oli suuri merkitys psyykkiseen jaksamiseen vankeustuomion aikana:

” Palveluohjaaja on tosi hyvä luontoinen ihminen ja arvostan häntä. Hän auttoi mua henkisellä tasolla keskusteluilla, koska mä menin hänen huoneeseen ja itkemään hänelle ja purkamaan sydäntäni.”

” Kyllä hän niinkö piti mut kasassa monessa asiassa.”

”Tosi hyviä kokemuksia, niin niinkö positiivisella mielellä puhuttiin.”

”Toimi tosi hyvin, ymmärrettiin toisiamme. Pystyin menee sinne (palveluohjaajan huone) ja itkee iha vapaasti. Hän niinkö ymmärsi.”

Vuorovaikutustilanteissa korostui myös palveluohjaajien kannustus saada romaninaiset itse hoitamaan asioitaan. He eivät tehneet asioita valmiiksi, vaan opastivat ja kannustivat naisia tekemään asiat itse. Haastateltavat kokivat tämän hyväksi ja kokivat sitä kautta oppineensa paljon sekä alkaneensa itsenäisesti tarttumaan toimeen asioiden hoitamiseksi:

” Kyl ohjaaja oli sellanen, et se pisti ite tekemään. Eihän sitä muuten opi. Ennen saatoin olla itsekin sellainen, tai vaan niin lapsellinen, etten oikeen osannu puhua ihmisten kanssa ja näin pois päin ja sanoa et eikun tee sää nyt se, kun mä en osaa. Mut sit vaan on ollu opittava tekemään itse. Mut se on hyvä, et ohjaaja patistaa tekemään itse, et hän ei ota kumminkaan niitä omille niskoilleen.”

” Oli sillain kannustava, että tartuin ite toimeen paremmin, tuli sellane olo et mäkin osaisin tehdä. Antoi esimerkkii.”

6.1.4 Palveluohjaajan romanitaustan merkityksellisyys

Voidakseen ymmärtää romaninaisvankia ja hänen tarpeitaan, on tärkeää tietää minkälaista romaninaisen elämä on siviilissä. Palveluohjaajan romanitaustan merkitys nousi esille kaikkien viiden haastateltavan kertomuksissa. Palveluohjaajien romanitausta koettiin erittäin tärkeäksi asiaksi. Kaikki haastateltavat kokivat helpotusta, että palveluohjaajat olivat myös romaneita ja tiesivät kaikki romanikulttuuriin liittyvät asiat, eikä haastateltavien tarvinnut niitä enää selittää, kuten valtaväestöön kuuluvien kanssa asioidessa usein täytyy. Haastateltavat kokivat vankilassa paljon tilanteita, joissa eivät puhu ”samaa kieltä” vankilan henkilökunnan kanssa ja tämä aiheutti turhautumista ja väärinymmäryksiä. Kaikki haastateltavat kokivat tulevansa täysin ymmärretyksi asioidessaan palveluohjaajien kanssa yksilö- ja ryhmätyössä:

” Sillä on ihan täysin merkitys, et se on tosi hyvä kun ne on (romanitaustaisia), niinkö et ne ymmärtää paremmin mua.”

” Ja se miten me puhutaan, niinku mäkin puhun nytte, niin tota saattaa olla moni sana semmosta mikä meille menee heti niinku järkeen, niin valkolainen ei ymmärrä sitä, et sit joutuu ettimään niitä kirjakielen sanoja, mitä määkään en nyt osaa kaikkii.”

” On tosi iso merkitys siinä mielessä, ettei tarvi selittää kaikkia aasta ööhön niinkö... ja voi, se merkitsee tosi paljon. Helpottaa niin paljon.”

” Heillä on niinkö meidän kulttuurista tietoo ja taitoo ja kaikkee mitä tarvii.”

Yksi haastateltavista kuvasi myös hyvin romanien tapaa elää niin sanotusti enemmän tunteella kuin valtaväestö. Hän koki tämän aiheuttavan erityisesti vankilamaailmassa ongelmia, sillä koki, ettei romanina tule valtaväestön edustajien keskellä ymmärretyksi ja tämä ahdisti häntä. Romanitaustaisen palveluohjaajan luona haastateltava kertoi tulevansa tunteidensa kanssa ymmärretyksi ja jaksavansa vankeusaikana paremmin:

” Niin tota, me romanit ollaan enemmän tunne-eläjiä. Me eletään niinkö tunteella, miltä meistä tuntuu ja näin... se että niinkö palveluohjaaja kun oli vanhempi romani-ihminen, niin se pysty tukemaan henkisesti mua kaikilla aloilla ja ymmärtämään mua ja mitä ei ehkä sitten muut siellä linnassa, työntekijät, vartijat ja muut, ei pysty tukemaan ja auttamaan mua... ne ei niinku ymmärrä mua”

” ... mut palveluohjaaja osas olla semmonen, että se osas tulla henkisellä tasolla vastaan ja auttaa niinkö meitä romaninuoria niinkö miltä meistä tuntuu, puhua, keskustella, kommunikoida, sai itkee, nauraa, tuoda tunteita esiin, iloita, kaikkea että, hän ymmärtää sen romaninaisena itse, vanhempana romaninaisena miltä meistä romanilapsista tuntuu, mitä meidän kotiolot on ollu, mitä meidän rikokset on ollu, niin osaa tulla vastaan erilailta ihmisiiä, niinkö mitä taas valkolaiset ei osaa kommunikoida romanilasten kanssa tai nuorten kanssa.”

Kaikki haastateltavat kertoivat mielellänsä asioivansa valtaväestöön kuuluvan vankilahenkilökunnan kanssa, mutta ymmärretyksi tuleminen romanitaustaisen palveluohjaajan kanssa ja kautta oli erilaista kuin valtaväestön kanssa:

” (...) siis osaan asioida valkolaisten kanssa ja mielellään asioin, mut oma heimo on aina oma heimo.”

”Kyl sitä aina omaa heimoonsa kaipaa ja sit on hyvä, et meillä on nää (palveluohjaajat), he auttaa ja sit valkolaisetki ymmärtää meitä paremmin.”

”Ei vartijat ja nää muut välttämättä tajuu mitä me puhutaa ja sit me ei osata ehkä niitten sanoja, niin sit näille ohjaajille ei tartte selittää. Ne tajuu ne sanat ja ne voi auttaa muitten kanssa.”

6.2 Projektin vaikutus elämäntilanteeseen, ajatteluun ja tulevaisuuden näkymiin

Haastateltavilta tiedusteltiin minkälaisia muutoksia heidän elämäntilanteissaan on tapahtunut projektin aikana, liittyen asumiseen, työ- ja opintoasioihin, mahdollisiin pahdeongelmiin ja sosiaalisiin suhteisiin.

Kaikilla haastateltavilla elämäntilanne oli muuttunut projektin aikana, toisilla enemmän, toisilla vähemmän. Elämäntilanteet olivat osalla muuttuneet opiskelun, taloudenhallinnan, hegellisen vahvistumisen ja sosiaalisten suhteiden osalta. Kaikilla haastateltavilla oli tapahtu-

nut muutoksia omassa ajattelussa. Merkittävää on, että kaikki haastateltavat kertoivat olevansa halukkaita jättämään rikollisen elämän kokonaan taakse, eivätkä ajatelleet syyllistyvänsä enää rikoksiin.

6.2.1 Selkeytynyt elämäntilanne

Kaksi haastateltavista oli päässyt aloittamaan opiskelut kuten olivat toivoneetkin. Toinen jatkoi peruskouluopintoja ja toisella olivat alkamassa jatko-opinnot:

” Mulla on koulu valmiina.”

”Haluan niinko opiskella loppuun nää, se on tosi tärkeätä..”

Yhdellä haastateltavista oli tiedossa työkokeilupaiikka, jossa hän oli työskennellyt jo koevapauden aikana. Yksi haastateltava teki vapaaehtoistyötä kahden muun romanitaustaisen henkilön kanssa auttaakseen nuoria romaneita:

” Mä haluan auttaa niinko muita nuoria (vapaaehtoistyössä), olla esimerkkinä monille, ettei ne kävis tätä samaa tietää läpi, mitä mä oon käyny.”

Asumiseen liittyvät asiat olivat hyvin järjestyksessä. Neljällä haastateltavalla oli asunto, jossa he olivat asuneet jo ennen vankeusrangaistusta ja he olivat siis pystyneet säilyttämään asuntonsa vankeusrangaistuksen aikana. Yhden haastateltavan kohdalla tilanne oli vielä epävarma. Kaikki haastateltavat kertoivat oppineensa hallitsemaan toimeentuloasioitaan paremmin. Yksi haastateltavista oli kyennyt luomaan rahankäyttönsä aivan uudenlaiset rutiinit, joiden uskoi auttavan häntä pois rikoskierteestä, johon holtiton taloudenhallinta oli hänet aikaisemmin ajanut:

” Mä osaan paremmin niinkö käyttää rahaa ja mä osaan paremmin toimittaa ja hoitaa asioita.”

Yksi ennen tuomiota ulkomailla asunut haastateltava oli oppinut pärjään suomalaisessa yhteiskunnassa paremmin projektin aikana:

” Mä oon niinkö oppinu tällä aikaa paljon suomea, kun mä oon ollu täällä, mä en oo ikinä ollu Suomessa niin kauan kun mä oon nyt ollu, niin se että mä oon oppinu paljon uutta tällä aikaa kun mä oon ollu täällä, justiin nää kaikki nämä kouluasiat niinkö, miten ne toimii ja niinkö just tää suomalaisessa yhteiskunnassa toimiminen. Mulle on ollu tosi vaikee tää suomen kieli kirjottaa. Nyt osaa paremmin. ”

6.2.2 Rikollisuudesta irrottautuminen

Kaikkien haastateltavien ajattelussa oli tapahtunut muutoksia projektin aikana. Ajatukset liittyivät pitkälti rikollisesta elämäntavasta irrottautumiseen ja myös aikuistumiseen. Merkittävä asia on kaikkien haastateltavien halu jättää rikollinen elämäntapa. Nuorinta haastateltavaa lukuun ottamatta kaikki pohtivat ikäänsä ja sitä, että eivät enää jaksaisi vankeustuomiota:

” Se on sillä tavalla niinku muuttunu, et mulla ei oo enää takaraivossa, et tuomio tuomio tulossa taas.”

” Kymmenee vuotee ei oo ollu rikoksista näin puhdas pöytä ku on nyt.”

” Se jätti hyviä neuvoja tänne takaraivoon niinku, et tota, en vankilaelämään en palais mistään hinnasta.”

”Tää vois olla tässä, mä oon sen ikäne jo, et tää saa nyt riittää.”

” Kyl mun on kannettava vastuu teoistani. Niinko sekin että jos ihminen tuolla varastelee tai tekee pahojaan, niin vastuuseen me joudutaan siitä. Tavalla tai toisella. Että ei enää halua semmosia vastuuta kantaa, mitä ei oo oikeesti pakko. Et kun niistä voi selviytyä muutenkin, ettei tee niitä pahoja.”

” No just se rahankäyttö on muuttunu ja mulla on aina ollu retuperällä toi rahankäyttö ja siis lusinkin rahasta.”

Neljä haastateltavista kertoi olevansa vähemmän tai eivät ollenkaan tekemisissä sellaisen ystäväpiirin kanssa, jonka kokivat altistavan rikolliselle elämäntyyliin tai päihteiden käytölle. Omasta perheestä huolehtiminen nähtiin tärkeämpänä kuin entinen rikolliselle elämäntyyliin altistava seura:

”Mulla vaihtu kaveripiiri, mulle tuli itselle toivo, jokapäiväinen toivo elää niinko normaalimpaa elämää...”

” Ennen sitä, kun mä jouduin linnaan, niin mun elämä oli sitä, että mulla oli väärä seura. Ja seura vaan muuttu koko aika, sen jälkeen tuli viinat kuvioihin, polteltii kavereiden kanssa ja sit tuli hetkellisesti tabletit kuvioihin. Saan kiittää onneeni, että tuli ajoissa se pysäytys ja toi kaikki jäi.”

”En mä tarvi sellasii ihmisii mun elämään. En mä tarvi päihteitä mun elämään. Mul on kaikki tää (oma koti ja perhe), tää riittää.”

6.2.3 Toiveikkaampi tulevaisuus

Haastateltavista neljä näki tulevaisuutensa hyvänä. Heillä kaikilla oli asunto ja toimeentuloasiat sillä tavalla kunnossa, että he kokivat tällä hetkellä pärjäävänsä ja uskoivat siihen myös tulevaisuudessa. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että he haluavat jättää rikollisen elämän taakseen ja elää rauhallisesti ns. tavallista elämään. Pääosin he suhtautuivat tulevaisuuteen toiveikkaasti ja muutamat osasivat nimetä jotain erityistä miettiessään tulevaisuuttaan:

” Mul on tulevaisuus ihan mun tyttären parissa, että, et tota ja mä nään tosi valoisana mun tulevaisuuden. Ja ottaa nyt sit huomioon tämmösiä arkipäivän huolia, et tota, mut ihan valoisana nään mun tulevaisuuden.”

”Asunto on, tää työkokeilupaiikka on. Et näyttää ihan hyvältä.”

”Mul oli tiedossa työpaikka ennen tätä tuomioo ja mä toivon, et mulla on jotain mahdollisuuksi vielä siihen. Mä uskon joo, et ihan hyvältä näyttää tulevaisuus.”

Yksi haastateltavista oli epävarma tulevaisuutensa suhteen, vaikka hän halusi nähdä sen kirkkaana ja oli saanut puhtia hoitaa itse asioitaan. Suurimpana huolena hänellä oli asunnon puuttuminen, joka oikeastaan vaikutti kaikkeen:

” Mä nään niinkö, vaikea sanoa, toivomus ois että näkis kaikki kirkkaana, mutta mä en tiä, mulla ei oikee niinkö oo hyvin asiat tällä hetkellä, mut mä toivon että ne muuttuu parempaan, kun mä lähden ite tonne hoitaan niitä. Se on se asunto eka. Siitä kaikki lähtee ja sit toi opiskelu.”

Romanikulttuurin kuuluu yhteisöllisyys, mutta esimerkiksi naisten päihteiden käyttö on vieläkin tabu, josta on vaikea puhua. Halu auttaa toisia vastaavassa tilanteessa olevia oli kuitenkin haastateltavilla herännyt projektin aikana ja he toivoivat tulevaisuudessa pystyvänsä auttamaan muita:

” Mun elämän tavoitteet on tänä päivänä se, ja vaikka tää uskon tie ei oo helpoo, mutta mä haluan auttaa nuoria ja ongelmanuoria, huumeitten käyttäjiä, kellä on kotona väkivaltaa ja kaikkia ikäviä asioita koulussa.”

” Mä haluan auttaa niinko muita nuoria, olla esimerkkinä monille, ettei ne kävis tätä samaa tietää läpi, mitä mä oon käyny.”

” Vois auttaa silleen, et ihmiset viisastuis elämässään ja ottais oikeesti opikseen ja vastuun omasta elämästä , että elämä on kaunista, kun sen osaa elää oikein, niin paljon kun on päiviä elämässä jäljellä, on toivoa jäljellä.”

Haastateltavat kokivat myös haluavansa aikaisempaa enemmän elää ns. tavallista, rauhallista elämää, johon voivat kuulua opinnot, työ, harrastukset ja perhe-elämä. Projektin kautta heidän näkymänsä erilaisista mahdollisuuksista elämässä oli laajentunut. Monet näkivät elämässä paljon enemmän mahdollisuuksia kuin ennen.

” Mulla on niinko tosi paljon haaveita elämässä, mä haluan työllistää itteni, mä haluan elää niinkö normaalia elämää, mä haluan harrastaa kaikkia normaaleja asioita.”

”Haluan olla rauhassa ja pitää huolta mun perheestä.”

”Ois just kiva päästä töihin ja elää ihan tavallisesti.”

” Haluan katsella luontoa, ja kaikkea niinkö mikä on mulle hyväks ja rakentavaks elämälle.”

6.3 Projektilta saadun tuen merkitys vapautumisvaiheessa

Projektin tavoitteena oli luoda romaninainisvangeilla vankeudesta vapautteen ulottuva tukipolku. Haastattelussa tiedustelin naisilta minkälaisiin asioihin ja millaista tukea he tarvitsevat vankilasta vapautuessaan sekä mihin asioihin ja minkälaista tukea he ovat projektilta saaneet. Kaikilla haastateltavilla nousi esiin psyykkisen jaksamisen ja elämänhallinnan tuen tarve ja he kokivat tarvitsevansa keskusteluapua.

” No niinko tukee niinko henkisellä tasolla, keskusteluja...”

” Vähän kaikkeen tukee sillä tavalla, vaikka perusasiat on kunnossa. Juttelu.”

”(...) sellasta niinkö tsemppii, et jaksaa ja et mitä vois niinku tehdä tulevaisuudes. Että mua niinkö kuunneltais ja auttettais..”

Neljä haastateltavaa kertoi tarvitsevänsä tukea ihmissuhteissaan. He kokivat huonon seuran siviilielämässä altistavan rikolliselle elämäntyyliä ja näin ollen rikoskierteen vain jatkuvan. He tarvitsivat apua tunnistaakseen ihmissuhteet, jotka pitävät yllä rikollista elämäntyyliä ja tukea siihen, kuinka rajata tällaiset ihmiset pois elämästä:

”Tarvitsin ohjaajaa kyllä siihen, että se jutteli mulle paljon tästä just, et kun sä vapaudut, yritä aina karsia niinku semmoset ihmiset sun elämästä, jotka tekee vaikeutta, ja tosi paljon oonki ottanu ohjaajan neuvosta vaaria ja tehnyt niin.”

Kaksi haastateltavista tarvitsi tukea koulutusasioissa liittyen peruskouluopintojen selvittämiseen ja jatko-opiskelupaikan anomiseen. He eivät tieneet kuinka edetä asiassa. Opinnot olivat jääneet aikoinaan vuosia sitten kesken tai ei tiedetty mitä jatko-opiskelumahdollisuuksia olisi:

”Mä en oikee tiennyt mitä kaikkee olin jo aikanaa suorittanu peruskoulussa... ja mistä niinkö lähtee liikkeelle. Se ois kuiteski tosi tärkeä se koulu saada loppuu...”

Yksi haastateltavista tarvitsi kaikenlaista tukea liittyen kaikkiin käytönnön asioihin suomalaisessa yhteiskunnassa asuttuaan ulkomailla ennen tuomiota. Hänellä ei ollut vakituista asuntoa, eikä hän tiennyt kuinka sellaista lähteä hakemaan, eikä muutenkaan kokenut osaavansa toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. Hän toivoi tuen olevan myös konkreettista mukaan lähtemistä esimerkiksi poistumisluville, ei vain pelkkää keskustelua:

” (...) en niinkö uskalla mennä linja-autolla, kun mä en niinkö löydä täällä Suomessa mihinkään suuntaan.”

”Mä en tiedä miten mä puhun, kun mä lähen tonne markkinoille niin hommaan asunto... ois ollu kivempi jos oikeesti ollu sellane tukihenkilö, joka ois voinu vaikka lähtee kattoo mun kanssa niitä asuntoja.”

”Mäkään en oikee tiedä että mihin mä lähde tästä näin, ei oo niinkö, onhan mulla sukulaisia ja näin pois päin, mutta vaikea mun on niitten luona asua.”

Yksi haastateltava tarvitsi tukea erityisesti raha-asioissa ja elämän rutiinien luomisessa. Hän koki holtittoman rahankäyttönsä johtavan rikoksiin ja vankilakierteeseen. Hänen elämästään puuttuivat rutiinit, joiden avulla arjesta saisi tasapainoista:

”Tukee rahankäyttöön, elämänhallintaan, rutiineiden luomiseen...”

Kaikki haastateltavat tarvitsivat apua myös valvotun koevapauden kanssa ja toivoivat palveluohjaajien osallistuvan koevapauden suunnitteluun. He kokivat valvotun koevapauden olevan merkittävässä roolissa vapautumisen kannalta:

” Sillee että auttais sen koevapauden kanssa, et mitä mä niinkö tekisin siellä ja miten he (palveluohjaajat) vois olla siinä mukana. Käytännön asioissa sellasii neuvoja. Jos jotain palavereja koevapaudesta, niin vois olla siinä mukana se ohjaaja.”

Kaikki haastateltavat kertoivat saaneensa projektin kautta keskusteluapua, eli he olivat käyneet yksilökeskusteluja palveluohjaajan kanssa sekä ryhmäkeskusteluja Voiva- ryhmässä toisten romaninaisten ja palveluohjaajien kanssa. Keskustelut olivat antaneet tukea psyykkiseen jaksamiseen, ihmissuhteisiin ja elämänhallintaan. Tuen saaminen auttoi heitä jaksamaan eteenpäin vankeuden aikana. Kaikki haastateltavat kertoivat olleensa keskusteluapuun erittäin tyytyväisiä:

” Kyl ne keskustelut rakentavia oli, tuli hyviä neuvoja enemmän niinku aikuisilta ihmisiltä, vanhemmalta romanikansalta neuvoja ja viisaita sanoja. Ja käytännön tapoja.”

” Eniten tarttin ohjaajaa niinkö henkisellä tasolla keskusteluun... ja ne oli kyl tosi hyviä”

” Paljon kyllä palveluohjaaja autto mua monissa asioissa ja henkisellä tasolla ja jaksoi mua niinko mennä tuomioo eteenpäin.”

Kaksi haastateltavaa oli päässyt jatkamaan opintojaan, toinen peruskoulussa ja toinen jatko-opinnoissa palveluohjaajien avustuksella. Palveluohjaajat olivat auttaneet käytännön asioiden selvittämisessä, sillä romaninaisvangit olivat kokeneet koulutusasioiden selvittämisen vaikeaksi, eivätkä tienneet kuinka edetä asioissa. Palveluohjaajajilta oli saatu myös kannustusta opintojen aloittamiseksi:

” Mää niinkö anoin itteni sellaseen kouluun ja sain siinä niinkö apua soittaa sinne kouluun ja hoitaa niitä aikoja, kun täällä on muuten vaikea hoitaa niitä asioita.”

” Palveluohjaaja lähti sitä kouluasiaa, alun perin sitä vyyhtiä purkamaan. Oliko se nyt rse:n (rikosseuraamusesimies) kanssa, joo rse:n kanssa. Ja tota, ja ja, sitä kautta sitten mä tota menin sinne kouluun.”

” Ajatus oli tietysti mun, koska mä halusin alun perin siihen kouluun, mut se kuka teki sen eteen, oli ohjaaja sit.”

Yksi haastateltavista oli saanut tukea taloutensa hallintaan ja oppinut suunnittelemaan rahan käyttöönsä. Hän oli saanut tukea arjen rutiinien luomiseen, jotka häneltä olivat aiemmin puuttuneet. Rahan käytön hallinta ja rutiinit auttavat häntä irtautumaan rikoskierteestä:

” Rahankäyttöön, elämänhallintaan, rutiineiden luomiseen oon saanu apuu. Keskusteluissa niinko tajunnu miten vois elää, kun ei enää jaksaa näitä linnajuttuja.”

Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa apua koevapausvalmisteluissa. Palveluohjaajat olivat olleet auttamassa valmistelussa käytännön asioissa, kuten opiskelupaikan hankinnassa, ja romaninaiset olivat tavanneet tai aikoivat tavata koevapauden aikana palveluohjaajia:

” Mä niinku just anoin itteni sinne kouluun ja sitte niinkö koevapauteen ja käytiin niinkö niitä asioita läpi ja se toimi hyvin ja ne on niinkö tosi auttavaisia ihmisiä.”

”Ois tärkeätä tavata siel koevapaudessa, ei lopu tähän linnaan se keskustelu ja apu, vaan jatkuu sit kun oot omillasi tuolla.”

”Voi vaikka soittaaki jos tulee jotain mielee, jotenki tiukka paikka tai jotain. Ei tiedä mitä tehdä. Vois soittaa ja jutella..”

Yksi aikaisemmin ulkomailla asunut koki saaneensa keskustelujen avulla myös harjoitusta suomen kielen puhumisessa. Hän oli päässyt opiskelemaan, mutta haastatteluvaiheessa asuntoasia oli vielä epäselvä:

”(...) kun mulla on niinkö niin huono tää suomen kieli niinkö, niin ihan kyllä ne mua niinkö autto ihan hyvin. Pääsin kouluun ja oon menossa kyllä edelleen jos mä saan asunnon.”

6.3.1 Vaputuminen verrattuna edellisiin vapautumisiin

Haastateltavista kolme oli ollut vankilassa aikaisemmin kuudesta kymmeneen kertaa. Kaikki kolme haastateltavaa kokivat projektin kautta vapautumisen hyvänä verrattuna aikaisempiin vapautumisiin. Haastateltavat vapautuivat asteittain tuetusti ja vakaampiin olosuhteisiin kuin aikaisemmin. Projektin vaikutus korostui etenkin haastateltavien muuttuneessa ajattelussa: ” Oon käyny Voiva- ryhmän läpi, niin verrattuna niihin edellisiin niin paljon parempi on nyt ollu. Ajatukset muuttunu. Projektin jälkeen en oo enää jatkanu rikoksia.”

” No ne (vapautumiset) on täysin erilaisia. Mul oli elämä sitä sun tätä, ja sit ko lapset jäi, niin meni itelläki tosi lujaa. Meni tuolla porukasta porukkaan ja näin poispäin niin. Nyt on ihan eri. Aikuistunu. Must on tullu niinko paljon rauhallisempi. Mulla on koti tässä, tyttö täällä. Tää on nyt tärkeintä.”

Haastateltavat kokivat saatavilla olevan keskustelutuen vapautuessa tärkeäksi. Se tarkoitti, että on joku jolle puhua ja jolta kysyä neuvoa:

”Just eilen soitin palveluohjaajalle kuulumisia..”

”Saa neuvoja ja ohjeita tai ihan vaan jutella.”

6.4 Kehittämisehdotuksia romaninaisvankityöhön

Haastateltavilta kysyttiin heidän kehittämisideoitaan romaninaisvankityön suhteen. Kaikkien viiden haastateltavan puheessa tuli esiin, että romanitaustaisten palveluohjaajien työn vankiloissa tulisi jatkua projektin jälkeenkin. Heitä toivottiin olevan myös enemmän ja heidän toivottiin olevan helposti tavoitettavissa vankilan arjessa. Palveluohjaajien toivottiin lähtevän myös konkreettisesti mukaan auttamaan asioiden hoitamisessa esimerkiksi poistumisluvulle. Myös vapautumisen jälkeen kaivattiin paikka jonne mennä ja josta saada mahdollisesti apua esimerkiksi keskusteluun.

Yksilötukityön kehittämisideat liittyivät suurelta osin palveluohjaajien määrään ja tavoitettavuuteen. Heiltä toivottiin myös konkreettista läsnäoloa apuna asioiden hoitamisessa esimerkiksi poistumisluvilla:

” Jaa- a.. varmaan enempi romanityöntekijöitä. Ehdottomasti.”

” (...) että ois täällä enempi ja auttais enempi niinkö, vaikka lähtee vankien kanssa käymään esimerkiks lomilla etsiin asuntoa.”

” Se romanityöntekijä vois olla enemmän siellä niinko vankien kanssa. Niitä pitäis olla enemmän niitä työntekijöitä. Ja se et ne ois tosissaan siellä niinko viikolla. Se ois hyvä et se projekti jatkuu, se on tärkeetä.”

”Lähtis mukaan lomille vaikka kattoon, et just missä mikäkin on, missä asioidaan noissa virastoissa. Ois helpompi mennä ja hoitaa asioita. Oppii itekki ja sit vois mennä myöhemmin itte ja osata ja jaksaa hoitaa ne asiat.”

Kehittämisideoissa nousii esiin myös tuen tarve vapautumisen jälkeen. Naiset ketoivat, että voisivat tarvita tapaamista ja keskusteluapua, sillä nopeasti vapautumisen jälkeen saattaakin taas jäädä yksin ja tämä voi olla haasteena rikoksettoman elämän onnistumiselle. Tämä nousi esiin tavalla tai toisella kaikissa haastatteluissa:

” Kyllä mä tossa eilen viimeksi ajattelin, että nyt mun on pakko mennä ohjaajan luo (4 kk vapautumisen jälkeen), niin tota, tietsä mikä ois hyvä, et ois yks semmonen paikka, semmonen et ihminen vois mennä sinne niinku kaikkine huoline päivineen, puhua ja olla vähän aikaa siellä.”

” Toivoisin et ne ois enemmän mukana niinku meidän kanssa. Ja ihan vapautumisen jälkeenki. Ois kiva nähdä ja jutella.”

Kaikki haastateltavat olivat tyytyväisiä Voiva-ryhmän toimintaan. Mitään yhteinäistä kehittämisidea viiden haastateltavan kertomuksista ei noussut esille. Yksi haastateltava kaipasi ryhmän sisällöksi enemmän romanikielen opetusta:

” Enempi ois niinkö romanikieltä, että sais niinkö, että sais oppia niinkö meidän omaa kieltä, että joku niinkö tulis opettamaan sitä. Jonkin verran sitä on siinä, mut mä tarkotan että ihan niinku perusteellisesti, että otettas vaikka semmosia kursseja meidän omaa romanikieltä.”

Kaksi haastateltavaa nosti esille ryhmän kanssa vankilan ulkopuolella käymisen. Asiat, joita vankilan ulkopuolella voitaisiin ryhmässä tehdä, olivat kuitenkin erilaisia. Yksi haastateltava toivosi ryhmän käyvän hengellisessä tilaisuudessa ja yksi haastateltava haluaisi lähteä ryhmän kanssa kaupungin keskustaan virkistytymään:

” Me voitais käydä niinkö vaikka hengellisissä kokouksissa niitten kanssa.”

” Se vetäjä (palveluohjaaja), niin sais keksii jotain toimintaa niille vangeille enemmän. Se vois olla jotain sellasta, et ne vangit vois päästä vaikka ohjaajan mukana sinne kaupungin keskustaan ihan käymään ja katsomaan.”

Kaksi haastateltavaa haluaisi ryhmässä enemmän tehtävän käytännössä teorian sijaa jotain, mutta he eivät osanneet tarkemmin määrittää mitä. Ryhmäkoko voitiin myös nähdä isompana, mutta tällöin toivottiin palveluohjaajiaakin olevan enemmän:

” Se ois niinkö parempi, kun pääsis niinkö tekemään kaikkia erilaisia asioita.”

” Mut jos siellä on niinkö aika montakin niitä, ketkä on siinä kurssilla, niin kyllä pitäs olla ainakin pari kolme ihmistä (palveluohjaajaa) lisää, koska yleensä ihmisten on hyvä purkaa itteensä, eikä kaikille tarvii itteensä purkaa ja tota, mut jokaisella ihmisellä on eri kommunikointikyky, jollakin on puhe, jollakin on kuunteleminen, jollaki ymmärtäminen, niin se että niinkö yks ihminen ei vaan jaksa sitä kaikkea. Niin vois olla pari työntekijää enemmän, millä ois niinkö eri aloilta kokemusta.. Vaikka mua ohjaajalla itsellä on kyllä kokemusta joka alalta.”

7 Johtopäätökset

Tässä osassa esittelen haastatteluaineiston perusteella muodostuneet johtopäätökset, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini, eli romaninainavankien kokemuksiin projektista, projektin vaikutuksesta elämäntilanteeseen, ajatteluun ja tulevaisuuden näkymiin sekä vapautumisvaiheen tuesta. Lisäksi esitän johtopäätöksiä romaninainavankien esille tuomista kehittämisehdotuksista heidän parissa tehtävälle työlle. Peilaan saatuja tuloksia myös opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen, joka muodostui desistanssista ja hallitusta vapautumisesta yhteiskuntaan integroitua sekä palveluohjauksen ja vertaistuen näkökulmista. Johtopäätökset esitän tutkimuskysymysten mukaan.

7.1 Romaninainavankien kokemukset projektista

Muutoksen vuoro- projektin tarkoituksena on luoda romaninainaiselle vankeudesta vapauteen ulottuva tukipolku, jossa palveluohjaaja kulkee hänen rinnallaan. Romaninainaisen elämänhallintaa vahvistetaan ja hänen osallisuuttaan yhteiskuntaan vahvistetaan lisäämällä luottamusta yhteiskunnan palveluihin ja ohjaamalla häntä tuetusti niiden piiriin. (Romano Missio A.)

Tutkimustulosten mukaan romaninainavangit ovat saaneet keskusteluapua ja sitä kautta tukea psyykkiseen jaksamiseen, elämänhallintaan ja ihmissuhdeasioihin. Erytisesti keskusteluapu on

hyödyttänyt rikollista elämäntapaa tukevien sosiaalisten suhteiden tunnistamista ja näistä suhteista irrottautumisessa. Kaikki olivat saaneet keskusteluapua niin yksilökeskusteluissa kuin Voiva- ryhmässä. Yhteiskunnan palveluiden piiriin hakeutumisen suhteen tukea on saatu koulutusasioiden kartoittamisessa, asunnon etsimisessä ja koevapauvalmisteluissa. Talouden hallinnassa ja rutiinien luomisessa niihin apua tarvinnut haastateltava oli saanut apua ja kyennyt luomaan itselleen uudenlaisen elämänrytmin ja -tavan, joka vahvisti hänen haluaan elää rikoksetonta elämään. Aikaisemmin ulkomailla asunut vanki koki saaneensa apua suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen ja hänen kielitaitonsa oli parantunut.

Tutkimustulosten perusteella kaikki tutkittavat olivat hyötäneet projektin aikana saadusta yksilö-tukityöstä. Erityisesti korostui psyykkisen jaksamisen voimistuminen yksilökeskustelujen myötä. Romanikultturi on murroksessa ja osalla romaninaisvangeista sosiaaliset tukiverkostot ovat ohuet (Latso Diives 2015, 43). Jo senkin vuoksi olisi erittäin tärkeää, että romaninaiset saavat tukea jaksamiseensa vankeu aikana. Vankilassa oleminen tuntui miellyttävämmältä ja tulevaisuuden suhteen romaninaiset tunsivat itsensä toiveikkaiksi. Yksilökeskustelut auttoivat jaksamaan paremmin vankilan arjessa. Romanien elämäntapaan kuuluu usein hengellisyys, vaikka he eivät tunnuksellisia uskovaisia olisikaan (Nyman 2012, 17). Tutkimuksessa ilmeni myös hengellisyyden merkitys yksilökeskusteluissa. Hengellisyyden tärkeäksi voimavaraksi kokeneet romaninaiset kokivat hyväksi voidessaan avoimesti puhua hengellisyydestä palveluohjaajien kanssa. Tämä antoi heille voimaa jaksaa eteenpäin.

Romanikulttuurissa yhteisöllisyys on tärkeää ja tutkimutulokset osoittavat, että Voiva- ryhmä koettiin mieluisana asiana. Mitään negatiivista sanottavaan osallistuneilla ei ollut ja ryhmässä kaikki kokivat tulleen ymmärretyksi ja hyväksytyiksi omana itsenään. Vertaistuki koettiin tärkeänä ja ryhmässä kuunneltiin muiden romaninaisten elämäntarinoita. Osallistuneet kertoivat oppineensa uutta ja ajattelu oli laajentunut omien ongelmien ulkopuolelle.

Projektin hyvien tulosten tärkeänä pohjana voidaan tutkimustulosten perusteella pitää palveluohjaajien romanitaustaa. Yksilö- ja ryhmätukityössä romaninaisvangit kokevat tulevaisuutta ymmärretyksi, koska ohjaaja on itsekin romani ja tuntee heidän kulttuurinsa. Heidän ei tarvitse enää selittää tiettyjä asioita ja turhautumiselta vältytään. Myös Voiva- ryhmässä ohjaajien romanitaustalla on tärkeä merkitys. Tutkittavat kiittelivät ohjaajien kykyä pitää heidät asiassa. Romaninaisvangit saavat myös paremmin tuen tarpeensa esille, koska vuorovaikutustilanteet palveluohjaajien kanssa ovat miellyttäviä ja avoimia. Toisinaan romaninaisvangit kokevat, etteivät he tule vankilahenkilökunnan kanssa kommunikoidessa ymmärretyksi ja tässä tilanteessa palveluohjaajat ovat voineet toimia heidän ”tulkkina”. Esimerkiksi vankilan säännöistä palveluohjaajien kerrottiin olevan hyvin perillä ja tarvittaessa he olivat selvittäneet niitä ymmärrettävämpään muotoon myös romaninaisvangeille. Vuorovaikutus on ollut myönteistä ja kannustavaa, ja romaninaiset ovat kokeneet saavansa ohjausta ja kannustusta

asioidensa hoitamiseen sen sijaan, että ne olisi tehty heidän puolestaan. Tämä on tärkeää, koska opettelemalla itse asioiden hoitamista on mahdollista selvittää niistä yksin tulevaisuudessa.

7.2 Elämäntilanne, ajattelu ja tulevaisuuden näkymät

Haastateltavilta kysyttiin miten projekti on vaikuttanut heillä elämäntilanteeseen, ajattelun ja tulevaisuudensuunnitelmiin. Myös aikaisemmin vankilassa olleet romaninaisvangit kertoivat minkälaiselta tuntuu vapautua projektin kautta verrattuna edellisiin vankilasta vapautumisiin.

Jeskasen (2014) tutkimuksen mukaan yli puolet hänen tutkimukseensa osallistuneista oli uusintarikollisia ja vankilassa vähintään kolmatta kertaa. Siitä näkökulmasta katsottuna huoli romaninaisten rikoskierteestä on suuri. Nymanin (2012) tutkimuksen perusteella romaninaisten elämässä on ennen tuomiota monia syrjäyttäviä asioita, kuten taloudellisia ongelmia, heikko koulutustausta, päihdeongelmat ja asunnottomuus. Myös rauhattomuutta ja rikkonaisuutta on ollut taustalla ja romaninaiset ovat kuvanneet eläneensä ”sekaista” elämää (Jeskasen 2014, 35-36).

Tutkimustulosten perusteella asunnon omaavat romaninaiset olivat kyenneet säilyttämään asuntonsa. Vain yhdellä tilanne oli epävakaa ja asuntoa ei vielä haastatteluvaiheessa ollut. Kaksi haastateltavaa oli päässyt opiskelemaan, yksi työkokeiluun ja yksi teki vapaaehtoistyötä. Pääteet eivät enää kuuluneet niitä käyttäneiden elämään ja omasta perheestä huolehtiminen koettiin tärkeäksi. Erityisenä seikkana esiin nousi romaninaisten kasvanut kyky tunnistaa haitallisia ihmissuhteita, jotka altistivat heitä aikaisemmin rikoksiin syyllistymiseen. He olivat onnistuneet myös katkaisemaan tällaiset ihmissuhteet.

Merkittävin vaikutus perojektilla oli haastateltavien omaan ajatusmaailmaan liittyvä. Tutkimustulosten mukaan on halu irrottautua rikollisesta elämäntavasta oli kaikilla haastateltavilla vahvistunut. Kaikki haastateltavat kertoivat, etteivät enää halua syyllistyä rikoksiin ja joutua vankilaan. Haastateltavat olivat iältään 33-52- vuotiaita ja kaikki kokivat jollain tavalla aikuistuneensa. Olisi ollut mielenkiintoista tietää, kuinka nuoremmat projektiin osallistujat kokivat ajattelunsa muuttuneen, mutta pidän silti tätä tutkimustulostani hyvin tärkeänä. On erittäin merkittävää, että projekti on edistänyt romaninaisvankien halua irrottatutua rikollisesta elämästä, koska se jos mikä osoittaa romaninaisvankityön tärkeyden vankeusrangaistuksen aikana. Tulos myös puhuu sen puolesta, että on tärkeää saada perustettua romaninaisille oma kohtaamispaikka siviilissä, jossa kohdata palveluohjaajia ja muita romaninaisvankeja, jotka haluavat jättää rikollisen elämän. Tähän tarpeeseen tulee vastaamaan vuoden 2017 aikana perustettava Naisten kulma Romano Mission toimiston yhteydessä.

Projekti vaikutti myönteisesti kaikkien haastateltavien elämänkatsomukseen ja tulevaisuden näkyymiin. Projektiin osallistuneet kokivat näkevänsä elämässä aikaisempaa enemmän mahdollisuuksia. He halusivat kouluttautua, käydä työssä, harrastaa, huolehtia perheestä ja elää ihan tavallista elämää. Myös halu auttaa muita oli herännyt uudella tavalla. Vapaaehtoistyöhön lähtenyt romaninainen halusi omalla esimerkillään auttaa nuoria romaninaisia olemaan ajautumatta rikolliseen elämäntapaan. Tukihenkilönä toimiminen on suhteellisen uusi ilmiö romaniväestön keskuudessa, koska romanit ovat aina olleet hyvin yhteisöllisiä (Latso Diives 2015, 43). Kuitenkin tutkimustuloksissa tuli jo aiemmin ilmi vertaistuen merkityksellisyys Voivaryhmässä.

Tutkimustulosten mukaan romaninaisvangit näkevät tulevaisuutensa valoisana ja toiveikkaina. Ainoastaan yksi haastateltava oli epävarma tulevaisuutensa suhteen, joka johtui pitkälti asunnottomuudesta. Romaninaiset näkivät tulevaisuutensa rikoksettomana, rauhallisena ja tavallisena elämänä, johon voisi kuulua opiskelua ja töitä. He halusivat keskittyä omasta perheestä huolehtimiseen ja myös muiden romaninaisten auttamiseen. Jeskasen (2014) tutkimuksessa romaninaisten tulevaisuuden haaveet olivat pääpiirteittäin samanlaisia asioita, kuin mitä tämän tutkimuksen tuloksissa romaninaiset tulevaisuudessaan näkevät.

7.3 Vapautumisvaiheen tuki

Haastateltavilta kysyttiin mihin asioihin ja minkälaista tukea he tarvitsevat vankilasta vapautuessa. Vangin vapauttamisessa pyritään asteittaiseen hallittuun prosessiin, jossa vankeusrankaistuksen suorittaminen etenee suljetusta vankilasta avovankilaan ja valvotun koevapauden kautta vapauteen (Arola-Järvi 2012, 11). Vapautumisvaiheessa vangit tarvitsevat yleensä tukea monenlaisten asioiden suhteen, joita ovat esimerkiksi asumiseen, toimeentuloon, työhön, koulutukseen, päihdeongelmiin, sosiaalisiin suhteisiin ja kuntoutumisjatkuimoiden varmistamiseen liittyvät seikat (Arola-Järvi 2012, 70).

Tutkimustulosteni mukaan romaninaisvankien tarpeet vankilasta vapautuessa liittyvät samantyyppisiin asioihin kuin vangeilla yleensä, mutta tietyt erityispiirteet nousivat esille. Romaninaisvangit tarvitsevat erityisesti tukea psyykkisen jaksamisen ja elämänhallinnan saralla. He kaipaavat keskusteluapua, jossa tulevat kuulluiksi ja ymmärretyiksi. Romaninaiset kaipaavat tukea taholta, joka tuntee heidän kulttuurinsa ja tapansa, jolloin heidän ei tarvitse näitä enää selittää.

Myös ”väärä seura”, eli rikolliselle elämäntavalle altistavat sosiaaliset suhteet ovat romaninaisvankien ongelma. He tarvitsevat kykyä sekä tunnistaa tällaiset suhteet, että irrottautua niistä. Useampia kertoja vankilassa olleet romaninaiset kertoivat aikaisempien tuomioiden jälkeen palanneensa taas väärän seuran pariin, jolloin rikokset tulivat jälleen mukaan kuvioi-

hin ja johtivat uudestaan vankilaan. He kokivat haitallisten sosiaalisten suhteiden katkaisemisen olevan merkittävä osa rikoskierteestä pääsemistä.

Rikosseuraamuslaitoksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman (Rikosseuraamuslaitos B) mukaan romannaisvankien mahdollisuutta suorittaa perusopetuksen päättötodistua ja jatkokouluttautua tulee lisätä. Tutkimustulosten perusteella tätä romaninainisvangit myös tarvitsevat. Haastateltavat tarvitsivat vankilasta vapautuessa tukea peruskouluopintojen loppuun saattamisen käynnistämiseksi ja jatko-opiskelupaikan etsimisessä. Jo Jeskasen tutkimus (2014) kertoi, että romaninainisilla koulutustausta on hyvin heikko ja yli 60% hänen tutkimukseensa osallistuneista ei ollut suorittanut peruskoulua loppuun. Käytännössä tuen tulisi olla sellaista, jossa palveluohjaaja auttaa opintoasioiden selvittämisessä ja neuvoo mistä lähteä alkuun.

Tuen tarpeeseen vaikuttaa myös romaninainisvängin asuminen ulkomailla ennen tuomiota. Haastattelemani romaninainen koki tarvitsevansa tukea kaikenlaisissa asioissa, sillä hän ei osannut toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. Hän tarvitsi erityisesti apua asunnon ja opiskelupaikan etsinnässä. Myös suomen kieli oli puutteellista, joten hän tarvitsi apua kielen opiskelussa. Tulosten mukaan myös puutteelliset taidot rahankäytössä ja selkeiden rutiinien puuttuminen elämästä vaikeuttavat rikollisesta elämästä luopumista, jolloin taloudenhallintaan ja rutiinien luomiseen tarvittava tuki on tärkeää.

Tutkimustulosten mukaan romaninainisvangit tarvitsevat tukea valvotun koevapauden valmistelussa ja toimeenpanon aikana. Tukea tarvitaan koevapauden valmistelussa ja koevapauden sisällön suunnittelussa, jolloin palveluohjaajalta toivotaan käytännössä läsnäoloa valmisteluun liittyvissä tilanteissa. Palveluohjaajan tapaaminen on tärkeä osa koevapauden sisältöä.

Romaninainisvangit ilmaisivat haluavansa tuen olevan myös sellaista, jossa palveluohjaaja konkreettisesti lähtee mukaan hoitamaan heidän kanssaan asioita esimerkiksi poistumisluvalle. Tällainen asia voi olla esimerkiksi asunnon katsominen. Asioita ei välttämättä osata hoitaa yksin ja palveluohjaajan mukana olo ensimmäisellä kerralla voisi tuoda rohkeutta hoitaa asioita seuraavalla kerralla itsenäisesti.

7.4 Romaninainisvankityön kehittäminen

Tutkimustulosten perusteella romaninainisvankien kehittämisideat liittyvät palveluohjaajien tavoitettavuuteen, määrään, tuen muotoon ja ryhmätoiminnan sisältöön. Loppujen lopuksi kehittämisideoita ei paljoa ollut. Romaninainisvangit toivoisivat palveluohjaajien näkyvän enemmän vankilan arjessa ja heidän olevan helpommin tavoitettavissa eli yksinkertaisesti enemmän vankilassa paikalla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että heitä tulisi olla enemmän.

Haastattelemani vangit olivat suorittaneet tuomionsa Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa, joissa työskentelee kaksi palveluohjaajaa. Käytännössä näiden kahden ohjaajan läsnäolo Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa on vaikea lisätä, koska he kulkevat työhön pääkaupunkiseudulta ja Romano Mission toimisto sijaitsee Helsingissä.

Romaninaisvangit myös kehittäisivät toimintaa niin, että palveluohjaajat lähtisivät heidän mukaansa tueksi ja asioita hoitamaan esimerkiksi poistumisluville tai koevapauden aikana. Tämän kehittämis ehdotuksen toteutuminen on myös käytännössä haasteellista palveluohjaajien määrän kannalta, mikäli kovin moni romaninaisvanki tarvitsisi esimerkiksi saman viikon aikana tukihenkilöä poistumisluvalle. Toisaalta esimerkiksi koevapaudessa moni romaninaisvanki tapaa palveluohjaajaa. Osittain tähän kehittämis ehdotukseen tulee vastaamaan Naisten kulma, joka tullaan vuoden 2017 aikana perustamaan Romano Mission toimiston yhteyteen Helsinkiin kohtaamispaikaksi romaninaisille. Sinne on helppo tulla tapaamaan palveluohjaajia ja muita romaninaisia.

Voiva-ryhmän osalta toivottiin enemmän romanikielen opetusta ja käyntiä vankilan ulkopuolella esimerkiksi hengellisessä tilaisuudessa tai muuten vaan virkistymässä, johon voisi liittyä myös asioiden hoidon opettelua. Jotta romaninaisvangit ohjautuvat yhteiskunnan palveluiden pariin ja osaisivat niitä käyttää, on tärkeää päästä harjoittelemaan sitä tuetusti käytännössäkin. Myös tähän kehittämis ehdotukseen vastaa osaltaan Naisten kulma, sillä siellä voidaan harjoitella palveluiden käyttöä netin kautta.

8 Pohdinta

Tässä osiossa pohdin opinäytetyöprosessiani, reflektoin ammatillista toimintaani, opinäytetyöni luotettavuutta ja eettisyyttä sekä omaa ammatillista kehittymistäni opinäytetyöprosessin aikana. Opinäytetyön prosessin kohdalta pohdin sen haasteita ja työni onnistumista, luotettavuuden ja eettisyyden kannalta pohdin kuinka hyvin ne toteutuvat opinäytetyössäni ja lopuksi pohdin kuinka olen itse kehittynyt prosessin aikana ammatillisesti ja mitä uutta olen oppinut.

8.1 Opinäytetyöprosessi

Ennen kuin tiesin mistä aiheesta teen opinäytetyöni, tiesin kuitenkin sen jollain tavalla tutkivani naisvankeja. Oma lähes kymmenvuotinen työkokemukseni naisvankien parissa vaikutti selkeästi aiheen valintaan. Olen aina ollut kiinnostunut vähemmistöistä, jota myös naisvangit edustavat. Halusin tehdä laadullisen tutkimuksen, jonka aineiston kokoaisin haastatteluilla. Työskennellessäni Vanajan vankilassa ohjaajana pyysi Romano Mission Tuula Blomerus minut jäseneksi Muutoksen vuoro- projektin ohjausryhmään. Tunsin Tuulan jo Naisten vuoro- projek-

tin kautta. Ohjausryhmän kokouksessa kesällä 2015 nousi esiin tutkimuksen tarve Muutoksen vuoro- projektiin osallistuneiden romaninainisvankien kokemuksista projektiin liittyen. Minulla oli tuolloin jo tehtynä alustava opinnäytetyön suunnitelma toisesta aiheesta, mutta päädyin vaihtamaan aihetta. Alun perin minun oli tarkoitus saada opinnäytetyö valmiiksi kesällä 2016. Elämässäni tapahtui kuitenkin isoja muutoksia, joiden seurauksena muutin toiselle paikkakunnalle ja lopulta jäin opintovapaalle työstäni helmikuussa 2016. Muutokset eivät kuitenkaan loppuneet ja kesällä olin taas töissä. Lopulta pääsin haastatteluiden pariin syksyllä 2016, purin ne ja aloin kirjoittamaan tuloksia. Palasin opintovapaalta töihin vuoden 2017 alussa ja vasta kevään kuluessa pääsin lopulta kirjoittamaan tutkimuksen valmiiksi.

Haastavinta prosessissa olikin oman elämän, muiden opintojen ja opinnäytetyön tekemisen sovittaminen yhteen. Oman haasteensa toi myös etäisyys tutkittaviin, koska jouduin sommittelemaan haastatteluja ja projektin työntekijöiden tapaamisia aikataulullisesti järkevästi. Suoritin muita opinojaksia itsenäisesti etänä ja tein samalla opinnäytetyötä. Olen opiskellut tätä opintovapaata lukuun ottamatta koko ajan töiden ohella ja melko sekalaisesti eri ryhmien kanssa eri opintojaksoilla. En ole varsinaisesti kiinnitynyt mihinkään ryhmään enkä opiskeluyhteisöön ja koin sen vaikeuttavan opinnäytetyöprosessiani. Olisin kaivannut vertaistukea ja neuvoja. Minulla oli yksi samalla tavalla opintojaan suorittanut kollega, jonka kanssa lähinnä viestitellen, välimatkasta johtuen, tsemppasimme toisiamme opintojen etenemisessä. Välillä olin todella epätoivoinen, koska en saanut edettyä haluamallani tavalla ja tuntui, että kirjoitustyön osalta homma junnsi paikallaan ja selasin paljon muiden rikosseuraamusalan opiskelijoiden opinnäytetöitä, jotta pääsisin rakenteesta jotenkin jyvälle. Kaikki työt olivat kuitenkin niin erilaisia, että olin välillä ihan sekaisin oman työni punaisen langan kanssa.

Opinnäytetyöprosessi on opettanut minulle kuitenkin paljon tutkimuksen teosta. Itse asiassa se on saanut minut kiinnostumaan siitä ihan tosissaan ja haaveilen jatko-opinnoista sekä mahdollisesta tutkimustyön tekemisestä tulevaisuudessa. Sen takia minua harmittikin, että lopulta aika ei tahtonutkaan tätä tutkimusta tehdessä riittää, sillä vasta tuloksia kirjoittaessa huomasin, että olisin halunnut vielä enemmän etsiä lähdekirjallisuutta ja perehtyä siihen. Aloin ehkä myös liikaa viilaamaan pilkkuja ja olin varmasti liian kriittinen itseäni kohtaan.

Yhteistyö Muutoksen vuoro- projektin työntekijöiden kanssa sujui erittäin hyvin ja olen heille kiitollinen aiheen tarjoamisesta, sillä siihen perhetyminen oli todella mielenkiintoista. Oma työkokemukseni auttoi minua tutkimuksen tekemisessä, sillä tunnen vankilamaailman ja vankeusprosessin, joten minun ei tarvinnut alkuun selkeyttää niitä itselleni. Romanikulttuuriin oli mielenkiintoista perehtyä sekä syventyä enemmän todelliseen vähemmistöön vähemmistön sisällä, eli romaninainisvankeihin.

8.2 Ammatillinen kehittyminen

Merkkillistä kyllä, vaikka tänä vuonna minulle tulee kymmenen vuotta työkokemusta täyteen vankeinhoidon saralla, en aina itsekään sitä ymmärrä, enkä välttämättä osaa joka tilanteessa hyödyntää kokemustani. Tämä opinnäytetyöprosessi vahvisti etenkin tunnetta siitä, että en hän enää ihan keltanokka olekaan. Oivalsin prosessin aikana ymmärtäväni rikollisesta ajattelusta enemmän kuin luulinkaan. Oikeastaan koko opiskelun aikana tuo tunne on vahvistunut. Erityisesti pidin haastattelutilanteista vankien kanssa. Alkuun ne jännittivät minua, sillä mietin kuinka haastateltavat suhtautuvat minuun puhuttaessa hyvin henkilökohtaisistakin asioista. Olenhan kuitenkin vuosia työskennellyt vartijana ja vaikka olinkin viime vuosina siirtynyt ohjaajaksi, tunsin haastateltavat vuosien takaa ja mietin kuinka valvontataustani heihin vaikuttaa, vaikka olen aina vartijanakin kokenut olevani helposti lähestyttävä ja minulle on ollut helppo puhua. Haastattelut olivat lopulta hyvin avoimia ja keskustelevia. Tämä vahvisti käsitystäni omasta ammatillisuudesta ja kyvystä kohdata hyvin erilaisia, erilaisista taustoista tulleita ihmisiä.

Oikeudenmukaisuus, tasavertaisuus ja ihmisoikeudet ovat minulle tärkeitä asioita. Jos minun pitäisi valita puoleni, olisin aina heikompien, vähäosaisten ja sorrettujen puolella. Oman kokemukseni mukaan romanit voivat tulla väärinymmärretyiksi ja eriarvoisesti kohdelluiksi rikosseuraamusalalla henkilökunnan tietämättömyyden vuoksi. Sukset menevät ristiin, koska emme niin sanotusti välttämättä puhu ”samaa kieltä”. Romanit kokevat etteivät tule ymmärretyiksi ja henkilökunta ei ymmärrä, koska tiedot romanikulttuurista, sen erityispiirteistä ja tavoista ovat puutteelliset. Naisten vuoro- ja Muutoksen vuoro- projektien yhtenä tavoitteena on ollut lisätä henkilökunnan tietämystä romanikulttuurista ja juurruttaa romaninaisvankien hyväksi tehtävää työtä vankiloihin. Tavoite ja siinä onnistuminen on erittäin tärkeää romanivankien oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen kohtelun toteutumiseksi.

Vankeinhoito on pitkälti miesten maailma, jossa naisvangit ovat vähemmistö ja erityistarpeineen jääneet aikaisemmin miesten varjoon. Olen tullut alalle siinä vaiheessa, kun naisvankien asioihin on jo onneksi pitkällisen työn perusteella kiinnitetty huomiota. Koska olen lähes aina työskennellyt naisvankien parissa, ovat heidän asiansa ja tarpeensa minulle itsestään selviä ja vasta työskenneltyäni jonkin aikaa vain miesvankien kanssa, kykenin pohtimaan heidän erilaisuuksiaan paremmin. Vähemmistön on helppo jäädä jalkoihin. Olen miettinyt romaninaisvankien tilannetta jo ennen kuin Naisten vuoro- projektikaan alkoi. Mitä voimme tehdä joukolle, joka uudestaan ja uudestaan pyörii vankiloissa, ja jonka tilanne on mahdollisesti siviilissäkin hyvin surkea? Keskeytyneet koulut, puutteelliset tiedot yhteiskunnan palveluista ja taidot käyttää niitä. Emme me osaa auttaa heitä sitä vähääkään jos emme tunne heidän kulttuuriin, emmekä täysin vaikka tuntisimme, koska emme voi koskaan ymmärtää kaikkia heidän tapojaan ja taustojaan, koska emme ole samasta kulttuurista lähtöisin. Tutkimustulosteni perusteella romanitaustaisen palveluohjaajan merkitys on suuri romaninaisvangeille.

Olen itse asunut ulkomailla toisessa kulttuurissa ja kokenut myös syrjintää, joka ei tietenkään ole verrattavissa romanien kokemaan syrjintään Suomessa, mutta minulla on kuitenkin kokemus siitä, miten en tule ymmärretyksi enkä hyväksytyksi oman taustani takia. Tiedän miltä tuntuu, kun haluaisi puhua saman taustan omaavan henkilön kanssa. Tämä kokemus oli minulle hyödyllinen tätä tutkimusta tehdessä ja yleisesti ottaen ymmärretyksi tulemisen kanssa kamppailu ja vertaistuen merkityksen tiedostaminen omien kokemusten kautta on ollut minulle hyvin hyödyllistä rikosseuraamusalan työssä.

8.3 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksessani selvitin romaninainavankien kokemuksia projektista haastattelemalla heitä. Olin tehnyt puolistrukturoidun teemahaastattelurungon. Muutoksen vuoro- projektin palveluohjaajat kartoittivat minulle haastateltavat ja kertoivat haastateltaville tutkimuksestani. Sain palveluohjaajilta haastateltavien tiedot ja olin heihin yhteydessä haastatteluaikeiden sopimiseksi. Haastattelin heitä jokaista kerran heidän kotonaan sekä Vanajan ja Hämeenlinnan vankiloissa.

Luotteavuuden kannalta minun oli tärkeää huomioda, että tunsin kaikki viisi haastateltavaa entuudestaan. Minun oli kiinnitettävä huomiota, ettei haastateltavien tunteminen, tietoni ja ennako-oletukseni heistä vaikuttaisi työni lopputulokseen. Osaan tunsin jo vuosien takaa, joten minulle oli muodostunut heistä oma kuvansa. Minua myös jännitti kuinka he suhtautuvat minuun haastattelijana ja tutkimuksen tekijänä, koska he tunsivat minut entuudestaan vankilan henkilökuntana. He kuitenkin puhuivat haastatteluissa hyvin avoimesti ja mielestäni onnistuin analysoimaan haastattelujen tuloksia niin, ettei minun aikaisemmat tietoni heistä vaikuttaneet tutkimustuloksiin.

Jotta tutkimus voi olla luotettava, tulee aineiston keräämiseksi käyttää oikeaa menetelmään. Halusin kuulla romaninainavankien kokemuksia heidän omin sanoin kertomina, joten valitsin menetelmäksi puolistrukturoidun haastattelun, jossa ei siis ole valmiita vastausvaihtoehtoja, mutta kysymykset pohjautuvat teemoihin, jotka muodostuivat tutkimuskysymyksistäni. Romaninaisten kanssa oli myös tärkeää, että he kokevat haastattelutilanteen miellyttäväksi, jotta voivat puhua avoimesti. Tämän vuoksi kävin aina haastattelun alussa läpi tutkimukseni tarkoituksen ja korostin anonymiteettiä ja vapaaehtoisuutta. Haastattelut litteroin tarkasti ja analysoin aineistoa niin, että mitään oleellista ei jäisi pois.

Aineistoin määrä oli pieni, viisi haastateltavaa, mutta koen aineiston antaneen luotettavan tuloksen, sillä romaninainavankien määrä yhteensäkin on pieni. Tutkimukseni on laadullinen, joten aineiston ei tule ollakaan kovin suuri. Jos olisin halunnut kuulla kaikkien tai kaikkien

haastateltavaksi suostuvien projektiin osallistuneiden romaninaisten kokemuksia, olisi minun pitänyt tehdä määrällinen tutkimus ja tällöin mielestäni kokemukset eivät olisi päässeet samalla tavalla esille kuin haastattelussa. Tulokset olisivat olleet tilastollisia, joten ne eivät olisi vastanneet siihen mitä tällä tutkimuksella haettiin.

8.4 Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset

Tutkimusprosessin aikana perehdyihin romaneihin ja romanikulttuuriin ja opin niistä paljon uusia asioita, joita voin työssäni tulevaisuudessa hyödyntää. Suomen romanien historiaan perehtyessäni pohdin kuinka paljon huonompi heidän yhteiskunnallinen asemansa on ollut vielä joitain vuosikymmeniä sitten ja kuinka kauaskantoiset seuraukset sillä on ollut. Järkyttävää on todeta kuinka paljon valtaväestö on itse ollut osallisena siihen, miten seuraukset näkyvät vieläkin. Romanien syrjintä on viivästyttänyt heidän kiinnittymistään suomalaiseen yhteiskuntaan ja voimme monesta asiasta valtaväestössä syyttää omaa tietämättömyyttämme ja pelkojamme. Myös näistä syistä tämän tutkimuksen tekeminen oli minulle tärkeää. Haluan edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja koen työni rikosseuraamusalalla olevan myös panokseni tämän tavoitteen toteutumiselle.

Mielestäni tutkimuksellani sain paljon hyödyllistä tietoa siitä, minkälaisena romaninaisvangit ovat Muutoksen vuoro- projektin kokeneet ja minkälaisia tuen tarpeita heillä on vankilasta vapautuessa. Muutoksen vuoro on ollut ainutlaatuinen projekti suomalaisessa vankeihoidossa marginaalisen ryhmän eli romaninaisvankien tukemiseksi. Pieni ryhmä jää helposti suuren vankipopulaation jalkoihin ja kulttuurin välisten erojen vuoksi väärinymmärretyksikin. Haastatteluissa romaninaisvangit toivat esiin myös paljon kulttuurellisia erityispiirteitä ja kuvasivat romanien tapaa elää ja toimia. Nämä seikat auttavat varmasti osaltaan hälventämään ennakkoluuloja ja lisäävät rikosseuraamusalan henkilöstön tietoisuutta romanikulttuurista.

Romaninaisvankityö on jäämässä vankiloihin pysyvästi Romano Mission tarjoamana ostopalveluna. Tämä on erittäin hyvä asia, sillä tutkimuksen perusteella kaikki haastateltavat omasivat positiivisia kokemuksia Muutoksen vuoro- projektista ja toivoivat romaninaisvankityön jäävän pysyvästi vankeinhoitoon. On myös tärkeää, että tukityö kantaa vankilasta siviiliin valvotun koevapauden aikana ja haastateltavat toivoivat työn jatkumista vielä vapautumisen jälkeen. Tähän on vastaamassa nyt Romano Mission toimistolla Helsingissä aloittava Naisten kulma, joka tulee toimimaan kohtaamispaikkana romaninaisille. Yksi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe tulevaisuudessa voisi olla Naisten kulman toimintaan osallistuneiden entisten romaninaisvankien kokemukset siviilissä olemisesta. Onko Muutoksen vuoro- projekti kantanut hedelmää ja pitänyt naiset rikoksettomalla tiellä?

Koska monella romanin naisvangilla koulutustausta on alhainen ja sitä kautta työelämään kiinnittyminen heikkoa, tulisi tulevaisuudessa kiinnittää erityistä huomiota romanin naisvankien koulutusmahdollisuuksiin vankiloissa ja saada koulutus jatkumona myös siviiliin. Romanityöntekijöiden näkyminen vankiloissa ja esimerkin näyttäminen kouluttautumisessa on ensiarvoisen tärkeää etenkin nuorille romanin naisvangeille, jotka liian usein jäävät lyhyillä tuomioilla huomiotta ja ajelehtivat takaisin entiseen elämäntyyliinsä. Kehittämistä on myös siinä, kuinka tavoittaa vapautuneet romanin naisvangit ja saada heidät tukitoiminnan pariin.

Lähteet

Painetut lähteet

Aaltola, J & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ala-Nikkola, M. & Sipilä, J. 1996. Yksilökohtainen palveluohjaus (case management) -uusi ratkaisu palveluiden yhteensovittamisen ikuisiin ongelmiin. Teoksessa Metteri A. (toim.) Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Helsinki: Edita.

Alila, A., Gröhn, K., Keso, I. & Volk, R. 2011. Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:1. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Arola-Järvi, A. 2012. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Oppikirja 1/2012. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Granfelt, R. 2007. ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa”. Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Granfelt, R. 2013. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Hyväri S. & Kainulainen S. (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulu 2013. Tampere: Juvenes Print Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Teemahaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrukikoda.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11 painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jeskanen, I. 2014. Romaninaisena vankilassa. Naisten vuoro- projektin selvitys. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2014. Rikosseuraamuslaitos.

Kääriäinen, J. 1994. Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 1/1994. Helsinki: Painatuskeskus.

Laine, M. 2011. Positiivista kriminologiaa. Haaste- lehti 3/2011.

Latso Diives. 2015. Romaniväestön koulutusryhmän tiedotuslehti. 2-3/2015.

Linderborg, H., Blomster, P., Tyni, S. & Muiluvuori, M-L. Laatu-aikaa vankilassa. Tutkimus vankilaelämään vaikuttavista tekijöistä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2012. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2 laitos. 3 uudistettu painos. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Myhrberg, P. 2012. Vankeuden täytöntöönpano. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Oppikirja 2/2012. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Mäkinen, O. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Mäkipää, L. 2010. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 249. Helsinki: Hakapaino Oy.

Nyman, T. 2012. Naiset murroksessa. Romaninaiset Vanajan vankilassa. Opinnäytetyö. Diakonia ammattikorkeakoulu. Järvenpää.

Pulma, P. 2006. Suljetut ovet. Pohjoismaiden romanipolitiikka 1500-luvulta EU-aikaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Pulma, P. 2012. Suomen romanien historia. Suomalaisen kirjallisuuden Seuran toimituksia 1372/Tiede. Hämeenlinna.

Rikosseuraamuslaitos. 2015. Rikosseuraamuslaitoksen vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskeva yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma.

Rikosseuraamusvirasto. 2008. Naiset näkyviksi. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2008. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Ristolainen, H., Varjonen, S. & Vuori, J. 2013. Mitä tiedämme politiikkatoimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä? Poliittikkatoimien vaikuttavuuden tieto- ja arviointikatsaus. Raporttisarja 2/2013. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.

Romani ja päihdehuollon palvelut. 2004. Romano Missio ry. Helsinki: Paperiseppä Oy.

Romanin ja poliisin kohdatessa. 2007. Opetushallitus, romaniväestön koulutustiimi ja sisäasiainministeriön poliisiosasto. Helsinki: Edita Prima Oy.

Romani ja terveystalvet. 2012. Opas terveydenhuollon ammattilaisille. Oppaat ja käsikirjat 6/2012. Opetushallitus. Tampere: Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tammi-Moilanen, K. 2002. Naisvangit. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.

Toimintamalli romaninaisille vankilassa. 2014. Yksilötukityö ja Voiva. Romano Missio ry - Naisien vuoro- projekti. Käsikirjan 1. versio (01/2014).

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Akateeminen väitöskirja. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 1/2015. The University of eastern Finland. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Törmä, S., Tuokkola, K. & Hurtig, J. 2013. Lähisuhde- ja perheväkivalta romaninaisten kokemana. Avun tarpeet yhteisössä ja palvelujärjestelmässä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 33/2013. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Valli, R. & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. 4 uudistettu ja täydennetty painos. Juva: Bookwell Oy.

Viikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Lavikkala, R. & Linderborg, H. (Toim.) Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2011. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Vuolasranta, M. 2001. Mustalaistytön on selvittävä vaikka paljaalla kalliolla. Teoksessa Suomalainen naisvoima. Junkkari, K.M. (toim.) Helsinki: Otavan Kirjapaino Oy.

Julkaisemattomat lähteet

Blomerus, T. 2015. Projektikoordinaattori, palveluohjaaja. Sähköpostiviesti 16.3.2015. Muutoksen vuoro 2015-2016. Vastaanottaja Salo M. Tulostettu 16.3.2015.

Sähköiset lähteet

Rikosseuraamuslaitos. 2016a. Toimipaikat. Vankilat. Viitattu 17.3.2016
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016b. Rikosseuraamuslaitos. Arvot ja strategia. Viitattu 21.12.2016
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016c. Täytöntöönpano. Toiminnat. Kuntouttava toiminta - ohjelmatyö. Viitattu 15.12.2016
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016d. Täytöntöönpano. Toiminnat. Muu sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 15.12.2016
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/muusosiaalinenkuntoutus.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016e. Täytöntöönpano. Vapautuminen. Vapautumisen valmistelu. Viitattu 15.12.2016.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/vapautumisenvalmistelu.html>

Romano Missio2016a. Projektit. Muutoksen vuoro. Viitattu 14.3.2016.
<http://www.romanomissio.fi/projektit/muutoksenvuoro>

Romano Missio2016b. Projektit. Muutoksen vuoro. Naisten vuorosta Muutoksen vuoroon. Viitattu 17.3.2016
<http://www.romanomissio.fi/projektit/muutoksenvuoro>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Itsenäisen elämän tuki. Vertaistuki. Viitattu 27.4.2017.
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertaistuki>

Tutkimuseettinen lautakunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 15.11.2016
<http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>Ensimmäinen lähde alkaa tästä, riviväli 1

Liitteet

Liite 1: Saatekirje haastateltaville

Liite 2: Haastatteluosuostumus

Liite 3: Teemahaastattelun runko

Liite 1: Saatekirje haastateltaville

Hei!

Opiskelen Laurea - ammattikorkeakoulussa rikosseuraamusalan koulutusohjelmassa ja teen opinnäytetyötä Muutoksen vuoro- projektista tutkien siihen osallistuneiden romaninaisten kokemuksia projektista.

Opinnäytetyöni pohjautuu tutkimuskysymyksiin, jotka selvittävät minkälaisiin asioihin ja minkälaista tukea romaninaisvangit tarvitsevat vankilasta vapautuessaan, miten Muutoksen vuoro- projekti on vastannut näihin tarpeisiin ja miten romaninaisvankien elämä on projektin kautta muuttunut, mitä projekti on heille antanut ja kuinka romaninaisvangeille kohdennettua työtä voitaisiin kehittää.

Kerään tutkimusaineiston yksilöhaastatteluina, joiden kesto on noin 20 - 30 minuuttia. Haastattelut on tarkoitus suorittaa syksyn 2016 aikana. Jokaista haastateltavaa haastattelen kerran ja haastattelu nauhoitetaan. Haastattelu on luottamuksellinen eikä haastateltavan henkilöllisyys ilmene opinnäytetyössä. Haastatteluaineisto tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua.

Toivoisin, että haluaisit osallistua haastatteluun ja kertoa kokemuksistasi ja näin ollen kehittää tärkeää romaninaisvankien hyväksi tehtävää työtä!

Kerro halukkuudestasi osallistua haastatteluun palveluohjaajalle ja hän välittää minulle yhteystietosi, jotta voimme sopia haastattelun ajankohdasta.

Ystävällisin terveisin,

Maiju Salo

Laurea - ammattikorkeakoulu

Rikosseuraamusala

Liite 2: Haastattelusuostumus

Hei!

Opiskelen Laurea- ammattikorkeakoulussa rikosseuraamusalaa ja teen opinnäytetyötä liittyen Muutoksen vuoro- projektiin. Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä Muutoksen vuoro- projektin piirissä olleiden kokemuksia.

Haastatteluun kuuluu aika noin puoli tuntia ja se on yksilöllinen. Haastattelu nauhoitetaan, mutta nauhoite tulee vain omaan käyttööni. Kaikki haastattelunauhoitteet tuhoetaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Haastattelu on ehdottoman luottamuksellinen, eikä henkilöllisyytenne tule ilmi valmiissa opinnäytetyössä.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

Ystävällisin terveisin,
Maiju Salo

Suostun haastateltavaksi opinnäytetyötä varten ja haastattelun nauhoittamiseen.

Aika
Paikka

Nimikirjoitus

Nimenselvennys

Liite 3: Teemahaastattelun runko

Taustiedot:

1. Minkä ikäinen olet?
2. Kuinka monetta kertaa olet nyt vankilassa ?
3. Oletko osallistunut tuomiosi aikana Muutoksen vuoro- projektin yksilötukityöhön, ryhmätoimintaan (Voiva) vai molempiin?

Kokemuksesi tuen tarpeesta

1. Minkälaisiin asioihin tarvitset tukea vankilasta vapautuessa?
2. Minkälaista tukea tarvitset?

Tuen saaminen

1. Mihin asioihin olet saanut tukea Muutoksen vuoro- projektin kautta?
2. Minkälaista tuki on ollut?

Kokemukset Muutoksen vuoro- projektista

1. Kerro kokemuksistasi liittyen projektilta saatuun yksilötukityöhön?
2. Mikäli olet osallistunut Voiva- ryhmään, kerro kokemuksiasi ryhmästä?
3. Minkälaisia kokemuksia sinulla on vuorovaikutustilanteista palveluohjaajan kanssa?
4. Mikä merkitys sinulle on sillä, että palveluohjaajat ovat romanitaustaisia?

Muutoksen vuoro- projektin vaikutus omaan elämäntilanteeseen ja ajatteluun

1. Miten projekti on vaikuttanut elämäntilanteeseesi verrattuna siihen, mikä se oli tuomion alussa? (Asuminen, työ, opinnot, päihdeongelma, sosiaaliset suhteet jne..)
2. Miten projekti on vaikuttanut ajatteluusi?
3. Mikäli et ole ensikertalainen, minkälaista on vapautua nyt Muutoksen vuoro- projektin tukemana verrattuna edelliseen /edellisiin vapautumisiin?
4. Minkälaisena näet tulevaisuutesi?

Romaninainvankityöhön liittyvät kehittämisideat

1. Miten kehittäisit romaninainvangeille kohdennettua yksilötukityötä?
2. Miten kehittäisit romaninainvangeille kohdennettua ryhmätoimintaa?
3. Onko sinulla muita kehittämisideoita?